جمادی‌الاول ۲۹ سنه ۱۳۲۶ — یکشنبه — ایيون ۱۵ سنه ۱۹۰۸

شورا

آبونه‌بدلی : سنه‌لك : ۴، آلتی آیلق ۲ روبله ۲۰ کاپك.
« وقت » برلن برگه آلوچیلارغه :
سنه‌لك ۷ ، آلتی آیلق ۳ روبله ۸۰ کاپك‌در .

آدرس :
Редакція «ШУРО» Оренбургъ — Rédaction du «Chouro» Orenbourg.

اورنبورغده اون بیش کونده بر چققان علمی وادبی مجموعه‌در. نومر ۱۲

مشهور آدملر والوغ حادثه‌لر

٦) محمد امین خان (ایجم خان)

۹۲٤ — ۱۵۱۸

الهام خان روسلر طرفندن اسیر آلندیغی ، طوغروسی ده قزانده محمد امین طرفداری اولان میرزالر ، توره‌لر اسیر ایدوب روس قولینه وبردیکلری صوڭ ابراهیم خاننڭ یاش اوغلی وقریم خانی میڭلی گرای خاننڭ اوگی‌اوغلی اولان محمدامین قزان دولتنه خان نصب ایدلدی ، اهالی بیعت ویردیلر. ایجم خان دیمکله معروف ایدی .

محمد امین خان هر وقت مسقوا کنازی مرادنچه حرکت ایدوب طوردیغنی بیلدیکلرندن قزان خلقلری بونی مکروه کوررگه باشلادیلر . آخرنده ده محمد امین نی خانلقدن توشروب آنڭ اورنینه خان نصب ایلر ایچون دیه چاقروب یاشرون صورتده نوغای اورداسندن وایکنچی بر روایتکه کوره سیبیریا خانلرندن ماموق اسمنده بر ذات اوزرینه خبر یباردیلر.

واقعه‌دن خبردار اولوب محمد امین خان ۱٤۹٦ — ۹۰۱ ده مای آینده مسقوا کنازی ایوان اوزرینه اوشبو مضمونده خبر یباردی : «بنم اوستومه شیبانی ماموق خان زور کوچ ایله کله‌ردیه ایشتدم ، بونی چاقروچیلر وهر وقت بنم ضررمه قصد ایدوچی کنازلر : کالمیت ، اوراق ، صادر ، آغیش ، در» (۱)

بو خبرنی ایشتدیکی ایله ایوان ، محمدامین گه یاردم ویرمك بهانه سیله قزان شهرینه

(۱) صالاویوف .

عسکر یباردی . بونی ایشتدیکلرنده کالمیت وایبده‌شلری قزان شهرندن قاچوب ماموق‌خان قارشوسینه کتدیلر. ماموق ایسه بو خبرنی بیلوب اوزی ده قورقدی وقزانغه کلمکده اولان یرندن بورلوب کیرو قایتوب کتدی. مسقوا عسکری قزانغه یتدیکلرنده ماموق کلمادیکی بلکه کیرو قایتوب کتدیکی معلوم اولدی ، شونک ایچون مسقوا عسکری هم مسقواغه کتدیلر.

مسقوا عسکرینک سفر ایتدیکلرینی ایشتدیکی ساعت ایله ماموق تکرار اوزینک کوچینی ییغوب قزان شهرینه یوللاندی وهیچ کیمنک فکرنده یوق بر وقتده قزان شهری یاننده ظاهر اولدی . محمد امین‌خان، خاتون وبالالری هم ده مخلص اتباعلری ایله قاچوب قزاندن چقدیلر وطوغری مسقواغه ایوان حضورینه یوردیلر.

ماموق هیچ برمزاحمسز قزان شهرینه کروب خواجه اولدی. لکن بوزوق طبیعتلی، اخلاقسز بر آدم اولدیغندن اورنبنی محکم ایتماز ودولت اشلرینه کرشمازدن ایلک بایلرنی تالارغه واوزینه خیر خواهلق ایدوب آلوب کلوچی کالمیت میرزا وایبده‌شلرینه جبر وجفا قیلورغه باشلادی . «آر» شهرینی واروب محاصره ایتدی وشول وقت قزان خلقی بونک خانلغندن فائده چیقمیه چغنی بیلدیلر وقزان شهرینه تکرار کرتمازگه قرار ویردیلر. ظلمنی ودنی طبیعتلی ایدیکنی ایشتدیکلری سببندن «آر» شهرینک خلقلری ده شهرلرینه کرتماز ایچون غیرت ایتدیلر. وقزان خانی اولمقینه رضا دگل‌ایدیکلرن اعلان ایلدیلر. قزان شهرینه‌قایتدیغنده آنکده قابقه‌لری بیکلی اولدی.

قزان میرزالری وتوره‌لری ایوان اوزرینه اوشبو مضمونده خبر یباردیلر: «بز ماموقنی خانلق ایچون قبول ایتمادک ، محمد امین نک خان اولمقی ده مناسب دگل ، چونکه اول تکرار خان اولسه اوزینک ضررینه یورمش فرقه‌لرگه جزا ویرر، شونک ایچون بزلرگه ابراهیم خاننک کچوک اوغلی عبد اللطیف یبارلسون، بز آنی خان قویاچقمز» .

ایوان بو خبردن شادلاندی واوز حضورنده طورمقده اولان عبد اللطیف ابراهیم خان اوغلینی قزانغه یباردی؛ مذکورده خانلق منصبنه اوطوردی .

عبداللطیف خان معزول اولدیغنده ایوان طرفندن تکرار محمدامین قزان‌شهرینه یبارلدی وایکنچی مرتبه اوله‌رق قزان تختنه چقوب خان اولدی.

محمد امین خان بو کونه قدر باشینه کلن اشلرنک سببچیسی کالمیت ایدیکنی بیلدیکندن مسقواده وقتنده ایوان اوزرینه : «بز کالمیت ایله بر قزانه صغمامز!» دیدی وقزان شهرینه کلوب تخت‌که چیقدیغی صوک برنچی اشی کالمیت میرزانی اولدرمکدن عبارت اولدی.

عبد اللطیف خان معزول اولدیغنده محمد امین خان تکرار «قزان»غه قایتوب نکاحلندی هم‌ده مسقواده طوردیغنده الهام خان خاتونی اولان بینگه سینی ده نکاحلب آلمشیدی .

محمدامین‌خان‌اوشبوخاتون(بینگه‌سی)محبتنه اسیراولدیغندن‌آنک‌جمله‌سوزینی قبول ایدر وآندن باشقه صبر ایدوب طورا آلماز ایدی. مذکوره ده غایت ادبلی و عقللی بر خاتون اولدیغندن باشقه، سوزگه ماهرغایت حمیتلی وهمتلی ایدی. اوشبو سببدن محمدامین خاننی

مسقوا کنازی خلافنه قزدرر، حمیت وغیرتنی قوزغاتور، گاه عارلندرر وگاه کوڭللندرر ایدی. بویله روشده چیت کیمسه‌لر قول آستونده خان اولوب طورمقدن ایسه هیچ خان اسمینی کوتارمامك خیرلیدر، انسان ایچون ذلت ایله یاشامقدن، عزت ایله اولمك یخشیراق، دیبور ایدی. الحاصل محمد امین خاننك حمیت تامرلرینی تمام حرکتلندردی، آتا وبابالـرینك شجاعت وجسارتلرنی سویلاب خان کوکلینه شجاعت اورلقلری صالدی. نهایت اوشبو خاتونینك وعظ ونصیحتلری تأثیری ایله محمد امین خان مسقوادن آیرلوب، مستقل خان اولمق فکرینه کردی وبونك چاره لرینی حاضرلر اولدی.

۱۵۰۵-۹۱۱ تاریخنده محمد امین خان اوفیمسکی (اوفالی) دیه معروف اولان (۱) بر میرزاسینی ایوان جانبنه یباروب بعض شیلر صورادی. ایوان ایسه بونگ ایچون غایـت آچیغی کلدی » وبو طوغروده امرلرینی یوزبه یوز ایرشدرر ایچون دیه اوزینگ کاتبنی قزان شهرینه کوندردی. حالبوکه محمد امین فکرندن ایوان تمام غافل ایدی.

ایوان ایلچیسی واردیغی وقت ایون آینده قزان شهرنده اولان بیوك یارمارکه اولوب، روس سوداگرلرندن هم زور بایلر اولنور ایدی. ایشته محمد امین خان، ایوان ایلچیسینه غایت آچیغی کلدیکندن اولدرتدی ویارمارکه‌ده اولان روس سوداگرلرینی ونه قدر روس مأمورلری اولسه جمله‌سینی اولدررگه بیوردی. خان امری بوینچه جمله‌سی قتل اولندیلر ومالّلری خزینه‌گه آلندی (بو واقعه ۲٤ نچی ایبونده اولمشدر). بوندن صوڭ قرق بیڭ قدر قزان عسکرندن ویکرمی بیڭ نوغای آتلی عسکرندن چیرو ترتیب ایدوب روسیه اوستنه یوردی یولده اولان مسقوا شهرلرینی برام برام آلوب نیژغورود شهرینه یندی ومذکور شهرنی محاصره ایلدی. نیژغورودده ایسه اوچبیڭ قدر اسیر اولارق طوروچی لیتوا عسکری اولنور ایدی. نیژنی والیسی بو اسیرلرنی آزد ایتدی واوشبو مرحمت برابرینه قزان عسکرینه قارشو صوغشولرینی اوتندی وجمله‌سینی قوراللندردی. ایشته شونلرنڭ تاتار روشنده ماهر صوغشـمقلری سببندن قزان عسکری شهرنی ضبط ایده آلمادی واوشبو صوغشده محمد امین خاننڭ خاتونی ایله بر طوغمه اولان نوغای عسکرینڭ باشلقلری اولدرلدی. بوندن صوڭ برمقدار صوغشوب محمدامین خان عسکرینی برابر آلوب «قزان» شهرینه قایتوب کتدی. بونڭ خبرینی ایشدوب بونلر ایله قارشو محاربه ایدرگه دیـه ایوان یوز بیڭ قدر عسکر ییغوب یباردی ایسه‌ده، اوشبو عسکرلر محمد امین ایله صوغشرغه جسارتلری یتمادی و «مورم» شهرندن کیرو قایتوب کیتدیلر. ایوان اوچونچی اوشبو واقعه‌لر طوغروسنده قایغروب شول قایغوسی سببندن اوشبو ییل اوکتابرنده وفات ایتدی. یاشی ٦٦ ده اولوب ٤۳ ییلدن زیاده بر وقت حکومت سورمشیدی.

بونڭ صوڭنده اوغلی واسیلی دورتنچی مسقوا کنازلگینه نصب اولندی وقزانلیلردن آچیغ آلور ایچون دیه غایت بیوك عسکر ییغوب ۱۵۰٦ - ۹۱۲ تاریخنده قزان شهرینه یباردی. مسقوا عسکری ژولغه‌دن چقوب ۲۲ نچی مایده

(۱) بونی قارامزین شویله تعبیر ایلر. ج ٦ بیت ۳۹٦. اوفا ییلغه سینه منسوب بر ذات اولسه کرك.

قزان یانینه باروب توقتادیلر. شول وقت قزان عسکری قارشو چقوب صوغش باشلاندی. قزان عسکری آز اولدقلرندن منهزم اولورغه براق قالمامشیدی. فقط شول آز عسکردن بر مقداری آیرلوب مسقوا عسکرینک یوللرینی کیسدیلر و بوندن صوک دورت طرفدن هجوم ایدوب ایستدیکلری کبی اولدررگه باشلادیلر. بر مقدار مسقوا عسکری بیك بلا ایله قورتولدیلر ایسه‌ده کوبسی اولدرلدی واسیر آلندی، بتون مسقوا عسکری شنرمنر اولوب بتدی.

بو خبر ایشدلدیکنده واسیلی دخی عسکر ییغوب قزان ایله محاربه‌گه یباردی. اوشبو وقت قزاننك مشهور یارمارکه‌سی زمانی اولوب دنیانك هر طرفندن سوداگرلر ییغلوب دکانلرینی آچمشلر وسودا ایله شغللنورلر ایدی.

قزانلیلر ایسه روسلرنی قوغدق‌دیه شادلق ایله بایرام ایتارلر محمد امین ومیرزالری ایچون آرچه قرنده‌بیکدن زیاده چادر قورلمش ایدی. ایشته قزان مسلمانلری کیف صفا قوروب یاتدقلری بر وقت واسیلی طرفندن صوکندن چقارلمش عسکر کینات کلوب ۲۳نچی ایونده قزانلیلرنی باصدیلر وهر طرفدن اوق، ملتق وقلچ ایله اولدررگه کرشدیلر. مسلمانلر ایسه هیچ نرسه‌لرینی آلورغه اولگورمای شهرگه کروب بیکلاندیلر.

مسقوا عسکری ایسه قزانده حاضر عسکر یوق ایدیکن بیلوب، قزاننی آلاچقلرنده شبهه ایتمادیلر. شوڭا قدر مسلمانلرنك چادرلرینه کروب هربری قومسزلانوب آشارغه باشلادیلر. بونلر هیچ بر نرسه‌گه احتمال ویرمای فورصاقلرنی طولدرمق ایله مشغول اولدقلری وقت ۲۵ نچی ایونده تون اورتاسندن صوك یکرمی بیك آتلی واوطوز بیك ییاولی عسکر قزاندن چیقوب روسلر اوستنه هجوم ایتدیلر. روسلر ایسه کیف وصفا قوروب راحت یاتورلر ایدی، حتی قاراولچیلری‌ده یاتوب یوقلامشلر ایدی.

قزان عسکری مسقوالرنی هر طرفدن اولدررگه کرشدیلر، نچه الوشلر ایله کوب اولدقلری حالده مسقوا عسکری طوتاشدن قاچا باشلادی، بتون نرسه‌لرنی غنیمت ایدوب یوکردیلر واولگی مرتبه‌سندنك فاحش صورتك منهزم اولدیلر. بتون آرچه قری روس اولکسه سی ایله طولدی. سر عسکرینك بعضیلری اولدرلدی وبعضیلری ده اسیر آلندی. بوندن صوك میڭلی گری خان دلالتی سببندن محمد امین واسیلی ایله صلح ایتدی. اوشبو صلح موجبنچه قزان خانلغی مسقوا کنازی حمایه‌سنده اولنمه سی شرط ایدلمش ایسه‌ده محمد امین، دان ویرماز ایدی. شونك ایچون مذکور شرط قوری بر سوزدن عبارت اولوب، حقیقت حالده قزان بتونه بتونه مستقل اولمشیدی.

۱۵۱۰ــ۹۱۶ تاریخنده محمد امین خان آناسی ومیڭلی گری خان خاتونی اولان نور سلطان بیکه قریم ولایتندن اوغلی عبداللطیف ایله کورشمك قصدیله مسقواغه کلدی. واسیلی ایسه تعظیم واحترام ایله قارشو آلدی. بر ییل مقداری وقت مسقواده کناز حضورنك قوناق اولوب، طوردیغی صوك «قزان» شهرینه یوللاندی. قزانده اوغلی محمد امین خان حضورنك بر ییل طوردی واوشبو وقت اوغلی محمد امین‌خان ایله مسقوا کنازی واسیلی آرالرینی کیلشدردی. بوندن صوك تکرار

مسقواغه واروب کناز سراینده یاروم ییل طوردی وآندن قریم ولایتنه قایتوب کتدی.

۱۵۱٦ ـ ۹۲۲ ده محمد امین خان آغر خسته اولدی. بتون بدنی ششوب دواسندن طبیبلر عاجز قالدیلر. اوشبو وقت واسیلی گه کشی یباروب اوزی وفات اولدیغی صوڭ خان اولور ایچون عبد اللطیف نی مسقوادن قزانغه یبارونی اوتندی. واسیلی بوڭا رضا اولدیغی مرویدر.

محمد امین خسته‌لندیکنی ایشتدیکنن شول وقت قریم مملکتنده خانلق منصبنده اولان محمدگری خان، مسقوا کنازی اوز مقصودینه موافق آدمنی خان نصب ایدرده قریم ایله قزان آراسنده اولان علاقه‌نی بوزار، دیه قورقویه ترشدی. شونڭ ایچون مداره یولینه کروب واسیلی‌گه دوستلق اظهار ایتمکله آدم یباردی وعبداللطیف‌نی قزانده محمد امین‌گه ولیعهد ایدونی ومیشچار (قاسم شهرنده اولان شاه علی اورنینه نور دولت اوغلنی قویمقنی اوتندی. محمد گری خان ایسه عبداللطیف‌نی قزان خانی نصب ایتدروب، آنڭ واسطه سیله قزان اشلرینه قاتشورغه بلکه قزاننی تماما قریم حکومتی حمایه سینه آلمق قصدنن اولمشدر. فقط شول هیچ کوتمکان وقتده مسقوا شهرنن عبداللطیف وفات ایتدی (۱۵۱۸ ـ ۹۲٤ نچی ییل ۹ نچی نویابرده).

بونی ایشتدیکی‌ایله محمدگری خان آپپاق اسملی میرزانی تکرار مسقواغه یباروب محمد امین ایچون اوزینڭ آنا برطوغمه سی صاحب گری بن میڭلی‌خاننی ولیعهد ایدونی صورادی. بر قدر شرطلر برابرینه واسیلی بوڭا رضا اولدی هم‌ده قزان خانلغی ایچون نورسلطان بیکه‌نڭ میڭلی گری خاندن دنیایه کلمش اوغلی صاحب‌گری خان قزان خانلغی ایچون ولیعهد اوله‌رق واسیلی طرفندن تعیین ایدلدی (۱).

۱۵۱۸ـ۹۲٤ تاریخنده دکابر (ذوالحجه) آینن محمدامین‌خان، معلوم خسته‌لگندن وفات اولدی. اولگی مرتبه خانلغی ۹ وصوڭغی مرتبه خانلغی‌ده ۱۷ ییل‌مقدارنده اولدی. ایر بالاسی قالمادی، طوغمه‌سی اولان عبداللطیف خاندن هم ایر بالا قالمامشیدی.

بونڭ وفاتی ایله قزان دولتنی تأسیس ایدن الوغ محمدخان حضرتلرینڭ قزانده اولان نسلی تمام کیلسدی. اوشبوجهتدن محمد امین خان وفات اولدیغنده قزان تختنی اوزینڭ آنا بر طوغیه قارنداشی صاحب گری بن میڭلی گـری خان اوزرینه وصیت ایتدی (۲). (واسیلی نڭ شاه علی نی قزان حکمداری ایتمك طوغروسنده اجتهادینه عهد بوزمق معناسینی ویردرماز ایچون قارامزین: محمد امین وفات اولدیغنده خان قویمق طوغروسنده واسیلی گه مراجعت ایتمك ایله قزانلیلرگه وصیت ایتدی دیبور).

الوغ محمد خاننڭ حکمدارلق ایدرگـه باشلادیغی کونی ایـله محمد امین خان وفاتی آراسنده ۸۵ ییل اوتمش وجمله سی، کله چکده سویلانه چك عبد اللطیف خان ایله برابر یدی عدد آدم حکومت سورمشدر.

محمد امین خان وفات اولدیغنی اعـلام ایدر ایچون قزانن سید زاده‌لردن قل‌درویش، اوغلان؛ کنازلردن قاراچای، ایچوك؛ میرزالردن مالان، شاه زاده ۱۵۱۸ نچی ییل ۲۹ نچی دکابرده مسقواغه کاوب کردیلر (۳).

۱) قارامزین. ج ۷ بیت ۱۰٤

(۲) مستفاد الاخبار. بیت ۱ ج ۱۲۹.

(۳) قارامزین. ج ٦ بیت ۱۸ (ج).

مقاله‌لر

آمریقا فکرلری

آمریقا جریده‌لرنده نه‌لر یازلدیغنی بیلمك آرزوسی بیك کوب کیمسه‌لرده اولسه کرك. شونك ایچون بو یرده آمریقا جریده‌لرنده یازلمش بعض مقاله‌لر واسطه‌ایله ترجمه ایدلنه‌در.

نیویورق شهرنده «هرست» اسمنده بر غزته‌چی اولوب، غزته ایچون صرف ایتمش بایلغی بیوك بر فابریك مصرفندن آرتقدر. بو کیمسه «ارثور بریزیان» اسمنده بر محررنی وظیفه ویروب خدمت ایتدرر. محرر هر کون غزته‌گه بر باغانه مقداری مقاله یازارغه بورچلی اولوب، بونگ برابرینه آله طورغان ییللق وظیفه‌سی ۱۲ مڭ آلتون (یوز یکرمی بیڭ صوم) در.

شمدی اوشبو مقاله‌لر مصرده چیقمقده اولان «المؤید» غزته‌سینه ترجمه ایدلندیکندن بزلر اوز قومز ایچون اوز تیلمزگه ترجمه ایدرگه مناسب کوردك.

علم، هیچ بر قوم وهیچ بر مملکت اهلینه خاص اولمای بتون دنیانك وجمیع آدم بالاسی نڭ مشترك مالیدر. شونگ ایچون مسلمان اولغان کیمسه، نه یرده بر فائده‌لی شی کورر ایسه آلورغه وشول ساعتدن فائده‌لنه باشلارغه تیوشلی. اسلاملر طرفندن اخلاق علمی طوغرو سنده یازلمش اثرلر غایت کوبدر. شویله ایسه‌ده بونلرنی برنیچه مرتبه‌لرگه آیررلر. علم روح اوزرینه تطبیق ایدلنوب یازلمقده اولان اخلاق کتابی ابن مسکویه‌نك «تهذیب الاخلاق» نام اثری اولوب، اڭ تفصیللی وبیوکی‌ده امام غزالینك «احیا» سیدر. حالبوکه بونلرده کوب شیلر، یونان فلاسفه‌لرندن استفاده ایدلمشدر (۱).

حال بویله اولدیغنده آمریقا محررلرینك اثرلرندن استفاده ایتمك نه یوزدن مناسب کورلماسون؟ بوکون آمریقا وآوروپاده اولان علملر وگوزل خلقلرنك ابن مسکویه وابن حزم اثرلرندن آلنمادیغنی کیم دعوا ایلر؟ ولو ایلسون! بوڭا کیم حق ویرر که، کندیلری اسلاملر وعربلردن استفاده ایندیکلریدی‌سی افتخار اوزرنده عالمه قچقررلر.

آمریقا وآوروپانڭ بیوك عالملرندن اولان دراپرلر، کارلایللر بونی ایسه هر وقت سویلرلر واثرلرنده‌ده یازارلر.

بوندن باشقه اوشبو مقاله‌لرنك هربری ایچون تخمینا دورتیوز صوم قلم حقی ویرلمش اولور. شونی اوقوب‌ده آمریقا خلقینڭ نه‌قدر علم عاشقلری وعلم یولنده بتون دنیالرینی فدا

---

(۱) حتی غزالینك «لیس فی الامکان ابدع مما کان» سوزی ایسکی فلاسفه‌لردن اولان هیر قلیس سوزندن آلندیغنی ظن ایلرلر.

قیلورغه حاضر ایدیکلرینی کوروب طورمق اوزی بر راحت شیدر .

رسمی کاغدلردن باشقه‌ده حرفی ترجمه‌لرگه لزوم اولمادیغندن بزم ترجمه‌مز یالگز مضمون آلمق اوزرنه اولچقدر. مقصود ایسه الفاظه دگل معناده‌در.

١

دوستلرنڭ ضرری

ای افندیلر ! دشمنلردن قورقمه‌گز ، شکایت ایلمه‌گز، آنلر سزگه ضرر ایتمازلر. ایتارگه اجتهاد اینسه‌لرده ضرر ایته آلمازلر. زیرا سز آنلرنڭ دشمن ایدیکلرینی بیلورسز وهر وقت آنلر تیره‌سنده ایتاك وچابولرگزنی جیناب یوررسز، آنلرنڭ سزگه دشمن ایدیکلرینی بیلدیکلری سببندن نه‌قدر سویلاسه لرده سزنڭ حقگزده اولان سوزلارینه خلق انابت ایتماز. شونڭ ایچون سز آنلر ایله هیچ مشغول اولمه‌گز! سزگه اصل ضرر ایته‌چك کیمسه‌لر دوستلرگزدر.

آدم اوغلی دوستندن کوره‌چك قدر ضررنی هیچ بر دشمنندن کورماز. بونڭ اثباتی ایچون دلیل بیك کوبدر.

مثلا ایسرکلر بار، ایسرکلك حالی معلومدر. ایسرك آدم جانلی برقضا وعائله‌سی ایچون ده بیوك بر بلادر. لکن بونڭ بوبله ایسرك بولوبنه، ایچارگه کرشوینه کیملر سبب اولمشدر. دشمنلریمیدر؟ استغفرالله! آدم اوغلی ایچارگه دشمنلردن اوگرناز، هیچ بر دشمن اوزینڭ دشمننه : «ایدەش ایده آزغنه کروب کوڭل خاطر آچیق!» دیه قولندن طوتوب سفاهت یرلارینه آلوب کتماز. بو ایسه معلومدر. بلکه بوبیچاره‌نی بوبله قزغانچ حاللرگه توشروچیلر اوزینڭ دوستلریدر. اوشبو روشده آدم صفتندن چیقدیغی صوڭ بونی مسخره ایدوچیلر، صانغه صانامی کولوب یوروچیلرکنه اوته‌گی دوستلریدر.

ایشنه سزلرگه بریکیت! آشامی، ایچمی، اوزینڭ اشنده بیك اخلاص ایله داوام ایته. حلال رزق وکسب ایتوده کوندن کون غیرتنی آرتدره، بیوك اورنلرغه بارر ایچون یوللر حاضرلی، کوز اوگنده بخشیدن، یماندن عبرتلو کوروب الوش آلادر، طوغروسی، کیله‌چك زماننڭ آدمی اولور ایچون حاضرلنه!

بونڭ دشمنی ایسه بونڭ بوحالنی کوره آلمای کونچیلک ایته. آنڭ طوغروسنده سوز چیقاروب هر وقت یمانلی، نه یرده عیبلری ویتشمگان یرلری بار ایدیکن صاناب کوستره، همتسزدی، اوزنچه بونی تمام خوارلاب اوچینی آلادر. اما بزم یکیتمز بو دشمن سوزلرینڭ هر برینی تیکشروب، اوزینڭ عیبلرینی بتررگه طربشه، کمچیلکلرینی کامللندررگه غیرت ایته بیلمگان نرسه‌لرینی اوگره‌نه، یاراماز خلقلرینی کوچلانوب بواسه‌ده تاشلی. طوغروسی یکیت اوشبو دشمنندن کمالت درسلری آلادر، کمچیلکلرینی توزاته واوزینڭ قصد ایتدیکی بیوك آدم بولاچق سببلرینی برام برام حاصل ایته، قسقه‌سی دشمنندن صرف فائده کوره.

یکیت بیچاره‌گه ضرر ایتوچی کیمدر

بیلورمیسز ؟ کیم بولسون ، دوستلری ! .. دوستلری بوڭا غایت فنا ضرر ایته‌لر . یکیت اگرده سودا ایله مشغول اولسه سوداغه ماهرلگی ایله مدح ایته‌لر ، شاعر اولسه شعرلرینی عرشلرگه چیقاره‌لر ، یازوچی اولسه مقاله‌لرینه حیران اولوب سویلیلر ، شاگرد اولسه درسلرینه مقید اولوب ، علمی آرتدیغنی مدح ایته‌لر ، الحاصل نه کبی بر اشده اولسه‌ده اولسون ، یکیتنی یوزینه قاراب سیکرته‌لر ، کوتاره‌لر ، صالاملر قستره‌لر ، بیلپیلر !

« سن هر نه قدر اوز اشڭده مقید اولسه‌ڭده همیشه صباوت درجه‌سنده سن ، یتمکان یرڭ کوب ! اصل کمالت هنوز آلده‌در ! » دیه هوالاندرمی وامیدسزلندرمی دوام ایتدررگه حاجتلی اولان یکیت ، دوستلرینڭ سوزینه اشانا ، اوزینڭ کمالت اهلی اولدیغینه اعتقادی اورناشه ؛ صوڭره‌دن کیمدن گنه اولسون بر سوز ایشتسه آنی کونچیلك گه حمل ایته ، بنی کوره آلمیلر ! دیگان فکرلرگه توشه واوشبو سببدن‌ده خلقی وعادتی بوزوله ، بیوك آدم بولورغه یاقین قالدیغی وقت یولندن یازوب ، اشلکسز بر نرسه بولوب قالادر . بونی بویله خراب ایدوچیلر ایسه دشمنلری دگل دوستلریدر . دشمنلری بونی یوقاری یبارورگه سبب اولمشلر ایدی .

آدم اولوب یتمازدن واوز عقلڭز اوزڭزگه حاکم اولمازدن ایلك دوستلر یصاماڭز ! دوستلر ضررلی شیلردر !

(مقاله صاحبینڭ ایسرکلکنی کوسترمگی یالڭز برمثالدر . یوقسه جمله‌قباحت وبوزوق اشلرنی انسانلرغه دشمنلری دگل ، دوستلری اوگره‌تر . شونڭ ایچون عقللی آدم بیوك شیخلردن آلنمیه چق تربیه لرنی دشمنلرندن آلور . مسلمان عالملری طرفندن یازلمش اخلاق کتابلرینڭ ایبده شلر حقنده دقتلی اولورغه نصیحت ایتمکلرینڭ سببی ده اوشبو مقاله ده یازلمش سببنڭ عینیدر) .

۲

اش ایله عقل

تلاسڭ گنه نیندای اورنده خدمت ایدوچی اولسه‌ڭ ده اول ، اڭ بیوك یاڭلشڭ : « بو اش اوزمدن بیگراك کشی ایچوندر ، شونڭ ایچون بیك نچکه لماز ایسه م ده یارار » دیه فکر ایتوڭدر . زیرا دنیاده وقت نیندای گنه اش اوستونده اولور ایسه‌ڭ ده اول اش کشی ایچون دگل اوزڭ ایچوندر . دنیاده اوزڭ ایچون اڭ فائده‌لی اولان نرسه اجتهاد هم سعی قیلوڭدر .

حیات ، عقلی وجسمانی قوتڭز کامل اوله‌رق باشلانور . اوشبو قوت باره باره یا آرتور ویا که کیمور . اش اگرده اعتبار ایله اشلر اولسه‌ڭ فائده ویرر ، مهمل قالدرسه‌ڭ ضرر کتورر .

راحتلنمك قصدیله کوب وقت حتی کشی خدمتلرینی ایتدکڭز وقت یالقاولق قیلورسز . لکن بیلوڭزکه کشینڭ آقچه‌سنی آلوبده آنڭ حسابنه یالقاولانوب اوطورمق امانتسزلکدر . بونڭ ایله سز چیت بر کشینڭ وقتنی اوغرلامقده‌سز . اما طوغروسی بونڭ ایله اوزڭزنڭ اشانچیڭزنی تلف ایلمکده‌سز .

احتمال ، سز : « اشلاتوچی آدم بنم تیوشلی حقمی بیروب یتکرمی دیه‌طورغانسز » بوفکرڭز

طوغری اوله بیلور. لکن اول کیمسه حقگزنی تقدیر ایده بیلماز ایسه سز اوزگز کندیگزنڭ ادبگزی، اخلاقگزی بیلمازمیسز؟ بونلرنڭ تلف اولمقلرینه رضامیسز؟

آقچه ویروب ریاضت اورنلرینه کرر اولسهگز نفسگزی تمام وهر نوعی ایله ریاضت ایتدرمکده آزغنه کمچیلك کتورمیسز، بن آنڭ آقچهسنی ویردم شونڭ ایچون تمام اوز حقمی چیقارمق لازمدر، دیبورسز. درست! اوزگز آقچه ویردکگز وقت هیچ مساهله ایتمای آقچهگزنڭ حقنی چیقارر غه طریشهسز. ایشته کشیدن آقچه آلوب اشلادیکگز وقت هم شویله اولورغه تیوشلیدر.

نه یرده اولسهگزده سبروچی اولور ایسهگز ده خدمتگزنی تمام اعتبار ایله اوز وقتندن قالدرمای باشقاررغه تیوشلی. بیلوگزکه چوب سبرمك خدمتنده اولان امانتگز، سزلرنی بر وقت شهر باشلغی اولمق مرتبهسینه قدر یتشدرر. (بو اش آمریقاده ممکن، حتی شهر باشلغی دگل، چوب سبروچیلرنڭ پریزدینت اولمقلری ممکندر).

عقلگزنی عملگز ایله تربیه ایلهگز! بیوك آدملرنڭ ترجمهٔ حاللرینی اوقور ایسهگز کوررسزکه آنلر جملهسی عقللرینی عمللری ایله تربیه ایلهمش ذاتلردر. مثلا ادیسون بر عادتی تلغرافچی ایدی. فقط ایدن شلری روشنده اوستون اشلرگه گنه رضا اولمای اوزینڭ اشلرینی دقت ایله اشلر ایدی. ایشته اوشبو اجتهاد ودقتی سببندن بو کونده ادیسون بیوك آدملردن اولدی.

بو سوزلردن ایسه کوچگزدن آرتق اشلرگه کریشکز دیگان معنا آڭلاشلماز. استغفر الله! کوچدن آرتق اش اشلامك هیچ یاراماز. بلکه مقصود ایسه کوچگز ایرشدیگی قدر یخشی ودقت ایله اشلاگز! » دیمکدر. کیچه وکوندز اش اوستونده طورمق آدم بالاسینڭ سلامتلگی ایچون ضرر لیدر، فقط نفسنی یالقاولق واشسزلك که اوکرنورکهده یاراماز. خصوصا باشقه برسینڭ حسابنه یالقاولانوب طورمق امانتسزلك اولور.

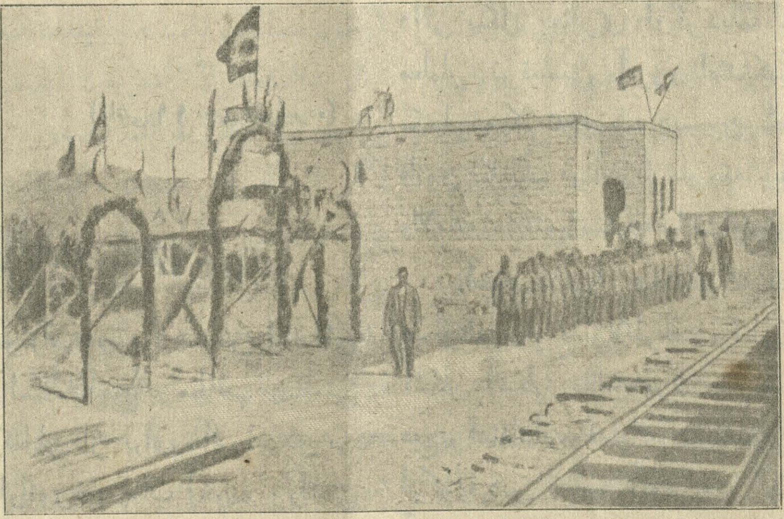

حجاز تیمر یولی منظرهلرندن: عسکرلر طرفندن یاصالغان «المعظم» استانسهسینڭ رسمی.

قصد ایلسهگز برنی دگل اون خواجهنی آلدارغه کوچگز یتار، لکن طبیعتنی آلدارغه ونفسگزگه خیانت ایدرگه قدرتگز یوقدر. عقل قوتنی اوسدرمك، نفسنی گوزل شیلرگه عادت ایتدرمك یالگز ترتیبلی اشلر ایله گنه ممکندر. اش اوزی گنهده یتمی. بلکه اجتهاد ایله امانت برلکده بولورغه تیوشلی.

احتمال بیوك اورنلرغه منارگه هروقت

ممکن اولماز ، لکن گوزل بیلوگزکه اجتهاد ایله امانتگز اولسه بروقتده ده خوار اولمازسز .

ای افندی ! هر وقت دنیادن زارلاناسن ودنیانی توزاتمک طوغروسنده سوز سویلرسن. سن الك ایلک اوزگنی اصلاح ایت! دنیا ایسه سنك ایله ایبداشلرگدن عبارتدر !

(دوامی ۱۰۴۴نچی صحیفه ده)

بزه قایسی علملر لازمدر ؟

(باشی ۱۱ نچی نومیرده)

دورت عالمنك مناظره سی

آخوند ابوتراب دیبور: «بعض ابتدائی مکتبلرده دین اسلامك هیچ بر مطالب مهمه‌سنی جامع اولمیان کتابلر از برای خالی نبودن بر ساعت تدریس اولنور ». جناب آخوند بوراسنی بیلملی درکه: دنیاده هر بر ایشك، هر بر صنعتنگ بر اصول تعلیمی ، بر قانون تکاملی واردر. بو اصول وقانونه اعتبار ایدوب ایش کورنلر قایسی ملتدن اولورسه اولسونلر شکسز ترقی ایدوب مقصود لرینه یتارلر . بالعکس جمله تفسیرلری ازبردن بیلنلر ، مادامیکه اصول تعلیمدن ، قانون تکاملدن بی خبر درلرکه هیچ بر ترقی‌یه موفق اوله بیلمزلر . حالبوکه اصول تعلیمگ ، قانون تکاملک الك برنچی تطبیق اولندیغی یرلر مکتب ، مدرسه لردر. بورالرده هر شیدن آرتق آگا دقت اولنورکه : ابتدائی مکتبلرده دینگ مطالب مهمه سی تشکل ، مسئله لر اصلا اوقودیلماز. سود ایممکده اولان بالایه ایت ویرلمیه‌چگی کبی ذهنی ، محاکمه سی هنوز اویانامش مبتدی بالالرغه‌ده هیچ وقت دینگ مطالب مهمه‌سی اوقودیله بیلمز ، بلکه تعلیم وعلم روح اصولنچه قورت قوش حکایتلری، ذهنی حسابلر، یگل شکللر ایله خرده بالالرك هوسلرینی اویاندیرب آنلری اوقدیغلرینی آگلارغه، فکرلرگه هوسلندیرلمیدر. بونلری بیلدکدن صوگره دینگ الك ساده عقیده تاریخه اخلاقه دائر یگل بحثلری اوگردیلمه لیدر . عزیز معلملر: ترقیسنی آرزو ایتدیکگز ابتدائی مکتبلرده کم نه‌دیرسه دیسون، اصول تعلیمگ قانون تکاملگ بر آدوم خارجنه چیقمه‌مالسیگز، والاملته، حقیقته، استقباله خیانت ایتمش اولورسگز.

آخوند دیبور : «مکتبلرك تحصیل اولنان علملرندن فارغ اولانلرك رفتار کردارلرندن آشکار آشکار معلومدرکه شریعت اسلامگ هیچ بر اعتقادات وعملیاتلرندن خبردار اولمامشلر ازکوزه همی تراود آنچه که‌در اوست» . بلی آخوند جنابلری طوغری دیبورسگز . بو خصوصده سزگله هم افکارم . حقیقتده مکتبدن فارغ اولانلرك اکثری اسلامگ اعتقادات عملیاتندن با خبر دگللر. بوراسی طوغریدر . لکن جناب آخوند انصافله سویلشه‌لم: بو اعتقاداتی بیلمه مکلرنده کندولری مقصرمیدر یاخود آنلره تعلیم ویرن بز ملالر معلملر مقصرمیدر ؟ کیلگز مسلکدا شلرگز آخوند ملالرك یازدقلری شریعت کتابلرینی کوزدن کیچره‌یك، اوکتابلرك شاگردلره نه یولده تأثیر ایده‌چکلرینی انصافله ملاحظه ایده‌یك، ایشته مشهور بر ملانگ

یازدیغی بر کتاب کوز اوکمده‌در، بو سطرلری اوقورم: «وبالقدر خیره وشره من الله تعالی یعنی خیر شر الله تعالی نک اراده سیله خلق وتقدیری ایله اولدقینه ایناندم...». ایمدی هوش گوشله بر دقت ایدیکز: بر چوچق که هنوز خرده یاشدن، خیر شرك بنده نک اختیارنده اولمیوب باشقه سینک اراده سی اختیاریله اولدقنه اعتقاد ایده، اوله بیلورمی‌که اوچوچق اوزندن یخشیلغه هوس ایتسون؟ یابر چوچق که ظالملرك ظلم وشرینی الله‌دن بیله اویله چه تربیه اولنه اوله بیلورمی که بیود کده شری دفع ایتمگه، ظالمه قارشی طورماغه جرأت ایده بیلسون؟ انصاف ایدیکز! برچوچق که جمله خیر شری جمله اعمالینی سعادت بدبختلگی محض اللهنک اراده سنه باغلی بیله، بو طرز اعتقادی ده دینک کندی اصولندن حساب ایده، بو چوچق بیودکده نه طبیعتده بر آدم اولور؟ عجبا بو نوع اعتقادك بو سیاق تربیهٔ روحیه نک تأثیری آلتنده بیوین برنفر برعائله برملت، تنبل‌عاجز حقیر اولمزده نه اولور؟ مادامیکه انسان اوز فعلنده‌اراده‌سی واختیاری یوقلغن اعتقاد ایده، کیم دیه بیلورکه بن فلان خیری ایشلمک استیورم! مادامیکه بر شخص سعی ایدرسه ایتمزسه‌ده ازلدن تقدیر ایدلمش قسمتی کله‌چگن یقین اعتقاد ایده، بیله حالده برکس سعی وترقی‌یه هوس ایده بیلورمی؟ بوندن صوك: مادامیکه انسانك فعلی اوز اختیارنده دگل ایکن نه‌دن اوتری اختیارنده اولمیان فعلندن مسئول اولسون ونه‌دن علینك حقی ولیدن سؤال ایدلسون؟ حالبوکه حق تعالی عادل محضدر. بزیم بوکونگی اکثر اعتقادمز ورفتارلرمز ایسه عدالته مخالفدر، حقیقت اسلامیه‌یه ضد در. بیله مخالفته بر آز دوامز ایسه ملتی هر صورتله اسیر ورذیل ایتمه یه کفایه‌در. ایمدی جناب آخوند بیور کوره‌یک سزلر شریعت نامیله یازیلان، جماعتی یوز یللرچه قید بند ایدن، اوقویانلری سفیل وتنبل گه دوشرن کتابلری وچوق خرافات نامه‌لری کورر ایشیدرسه‌کز، نه‌دن اوتری آنلرنك خلافنه برمقاله وبر رساله یازوب، اساس دین اسلامی تفهیمه اظهار حقیقته واسطه اولمیورسکز؟ حقیقت اسلامی بوکون فرنکلردن آرتق مسلمان نامنده، قیافه‌سنده اولان عالم نمالر عالم‌نمالرك شریعت اسمندن یازدقلری بی‌اصل روایتلر خراب ایدییور. جناب آخوند اگر اسلامغه خدمت ایتمك ایسترسه‌کز بزه اوقدر ضررلری توقنمیان فرنکلری براقوب اوز آره مزده‌غی حقیقت اسلامیه دشمنلرینی مدنیت انسانیت خادملرینی، محبت نوعیه عدولرینی اصلاح ایدکز. آنلری طریق هدایته دوشرکز! هله مبتدیلره مخصوص شریعت کتابلرمزی بروقتله مطالعه بیوریکز کوررسزکه اوقویانلرك ذهنلرینی محا کمه‌لرینی ایزه‌چك نه قدر اعتقادلر مخالف اسلام امرلر واردر! بوساعت کوزمنك آلدنده طبع ایدلمکده اولان برشریعت کتابی طوررکه تصحیح ایتمکده‌یم کوزمه چارپان سطرلرك بری بودر: «الله طرفندن امر اولنان شیلرك اوچونچیسی بیوکلره اطاعت ایدوب رضالرینی کسب ایتمکدر». ایمدی بو امری دقته آله‌لم: نه‌دن اوتری کور کورنه (شریعته موافقت مخالفتی ملاحظه ایتمزدن) بیوکلره اطاعت ایدوب رضالرینی کسب ایتمك لازم

مسلمان ضیالیلرینڭ بر قسمی ایسکی مدرسه لرگه یڭی فنلر ودنیا علملری کرتب هم پروغرام وترتیبلر قویوب بونلرنی روسلرنڭ اورته مکتبلری درجه‌سینه مندرماکچی ومسلمان ابتدائی مکتبلرنده اوقتور ایچون بونلردن معلملر یتشدرماکچی بولالر. ومدرسه لرنی شولای اوزگارتب، حاضرگی ناچار مسلمان ابتدائی مکتبلرینی تماملیه اصلاح ایتارگه مقتدر معلملر یتشدررگه خیال ایته لر، بونلرنڭ فکرلرینه بناء، اگر بواش بولا قالسه حاضرگی بر نرسه‌گه‌ده یارامی طورغان مسلمان ابتدائی مکتبلرینڭ اسمیده قالاچق توگل، همده بو مکتبلر تدریجا مسلمان روحانیلرینڭ نفوذلرندنده قوتوله‌چق ودها طوغروسی اصول قدیم ملالری اوزلروك ابتدائی مکتبلرنی ترقیپرور اصول جدید مسلمانلرینه قالدروب میداندن چیگلورگه واوزلری شوڭا ایاررگه مجبور اوله چقلردر. درست، حاضرگه ئلی بویڭی اصولچیلر آز اولوب، بتونسی بر گروه خلقدر. مسلمانلرنڭ اڭ کوبسی اولگیچه اوزلرینڭ جهالت وتعصبلرنده دوام ایته‌لر. لکن شونسی وارکه: بو یڭی اصولچیلر اوزلرینه حاجت وقتده شول خلقنڭ اصل جهالت وتعصبی ایله فائده‌لنوب بونلرنی شاولاتالر. مثال ایچون براقغه باررغه حاجت یوق: ۳۱ مارت پراوبلاسی کوز آلدمزده! بو خصوصده مسلمانلر آره‌سنده بولغان حرکتنی یڭی اصولچی تاتارلر صنعی صورتده میدانغه کیتردیلر.

مسلمان مکتبلرنده عرب حروفاتی ایله برلکده روسچه حرفلرده استعمال اولنورغه باریدر دیگان سوزگه، ئلله نیندای معنالر بیردیلر، بو میسیونیرلر ایشیدر، حکومت مسلمانلرنڭ دینلرینه تیماکچی بولا، حتی قزاننڭ بر تیپوغرافیه‌سنده قرأننڭ اوزیده روسچه حرفلر برلن باصیله ایکان دیه، قاره وپراصتوی خلقنی قوزغاتدیلر. اڭ شه‌ب یری اورنبورغ اوچیبنی اوقروغنده اولمق اوزره روسیه‌نڭ بتون شرقی گوبرنالرنده‌غی مسلمانلر آره‌سنده طنچسزلق وهیجان باشلاندی، خلق طولقون شکللی حرکتکه کیلدی وآخرنده داخلیه مینستریده مسلمانلرنڭ بو هیجانلرینی اعتبار ایدوب، دقتکه آلورغه مجبور اولدی. یڭی اصولچی ترقیپرور مسلمانلر اوزلرینڭ بو کبی معامله‌لری ایله مسلمانلر آره‌سنده، روس حاکمیتنه مخالف یڭی بر فکر اورنلاشدرماقچی بولالر.

دیریۋیتسکی اوزینڭ سوزنده دوام ایدوب دیه‌در: ـ ملیت مسئله‌سینه کله‌چك اولسه‌ق، مسلمان مکتبلرنده ملیت فکرینڭ انتشاری، صوڭره‌ق بولسه‌ده آخرنده بر وقت، آنلرنڭ عموم روس مدنیتی ایله یقینلاشولرینه سبب بولور، دیه امید ایتو بیلمم طوغری بولوب بتارمی ایکان؟ بز بوڭارغه پولاکلردن عبرت آلورغه ممکن، بونڭ مثالی پولشه‌ده بار. پولاك ملتچیلری طرفندن ترقی ایتدیریله طورغان پولاك مکتبلری پولاکلر ایله روسلرنڭ یقینلاشولرینه خدمت ایته دیمك ممکنمیدر؟

یڭی اصول تاتار مکتبلری یڭی فکرلی کشیلر یتشدره. بونلرنی بربرسینه جیوب یابشدره طورغان فکر ملیت فکریدر. بونلر ترکی تیلنی نیگز ایده‌رك روسیه‌ده اسلام دیننده بولغان تاتار، قرغز، باشقرد، صارت،

ترکمن ، آذربایجان ، اوزبك کبی تورلی خلقلرنڭ بارسنیده بر فلاغ آستینه جیوب برلشدرماکچی بولالر وشونك ایچوندە عمومی ادبی ترکی تیلی طاراتورغه طریشەلر وعثمانلی ترکلرینڭ تیللرینی اوگرەنەلر. نیژنیدە عموم مسلمان اسیزدندە ، مسلمان مکتبلرینه ترك تیلینڭ مجبوری درسلر آرەسینه کرتلووی بوشقه توگلدر. تاتارلرنڭ پولاکلرنی مثال طوتوب تیل واسطەسیله برلشەرەك ، حاضرندە روسیەنڭ غربندەگی پولاك ملتی شکللی ، بونلرنڭ روسیەنڭ شرقندە روسیه حاکمیتنه دشمن برملت وجودکه کیترولرینی ایسابلاما سکه ممکن توگلدر. مونه اوشبو نرسەلر دقتگه آلنغاندە ، مسلمان مکتبلرینڭ نه طریقچه یولغه قویلولرینه حکومت نقطۀ نظرندن آز اهمیتلی نرسه دیب کنه قارارغه یارامی؛ بالعکس، بونلرغه زور اهمیت بیررگه ومسلمان تاتارلر آرەسندە مکتب مسئلەسندە اوشبو اوچ سؤالغه آچیق وتطبیقاتلی جواب حاضرلب یول طوتارغه تیوشدر :

۱) تاتار مدرسەلری یانندەغی روسکی قلاصلرنی نیشلاترگه کیرەك ؟

۲) بز تاتارلرنڭ دینی مدرسەلرینه ومعارف مکتبلرینه نی کوز برلن قارارغه تیوش ؟

۳) روس وتاتارچه حکومت مکتبلرینی نیچکك تشکیل ایتارگه کیرەك ؟

(آخری وار .)

« ف . ك . »

یاپونیادە

مکتبلر وشاگردلر

یاپونیانڭ آوروپاچه قویلغان مکتبلری کیچەگنه آچلا باشلامش ایسەلردەکونلاب توگل ساعتلاب ترقی ایتەدیورلــکدر. صوغش وقتنك بر آزغنه طوقتالوب طورغان اوقو اشی حاضردە کوندن کون آلغه کیتمکدەدر.

یاپونیادە قارە خلق ایچون صالنغان «خلق مکتبلری» نك ایرلر وقز بالالر برگه اوقیلر. اوقو مدتی ایلك بو مکتبلردە دورتار ییل ایدی. حاضرندە ٦ ییل ایتولمشدر. آوللردەدە آلتیشار ییل اوقیلر.

بومکتبلرنڭ مصرفی هم ادارەسی حکومت، محلی ادارەلر هم خصوصی جمعیتلر قولندەبولوب کوبرەگی محلی ادارەلر یعنی زیمستوالر، غراد سکوی دومالر آقچەسینه یاشیلر. بو مکتبلردن حکومت ادارە سنك اولانلری (؟) دانه واوقو چیسیدە ۱۳۰ بیك چاماسندەدر. محلی ادارەلر قولندە — ۱۲۷۱٤۵ ، مکتب اولوب اوقوچیلری ۷۶۳ ، ۳۰۳ ، ۵ دانه در. خصوصی مکتبلر ۹۵۹ اولوب اوقوچیلری ۴۳۱۶۵ در. بو مکتبلرگه باشقه صوقر بالالر ایچون مخصوص خزینه آقچه سینه آچلغان ۳۰ کشیلك بر مکتبگه وخصوصی ۲۴ مکتب بولوب اوقوچیلری بر بیك مقدارنده در. صوقرلر ایچون قرق عدد مقدارندە ماسساژ مکتبلری بولوب بیك یارمدن آرتق اوقوچیلری باردر.

غیمنازیه‌لر

ایرلر غیمنازیه سی حکومت طرفندن آچلغانی ۲ ، اوقوچیلری — ۴۰۰ دن آرتغراق . شهر غیمنازیه‌لری — ۲۲٦ بولوب اوقوچیلری ۹۰ بیككه یاقندر . خصوصی غیمنازیه لر ٤۳ بولوب اوقوچیلری ۱۷،۴۲۳ عدددر .

قزلر ایچون حکومت طرفندن صالونمش بر غاینده زور غیمنازیه بولوب اوقوچی قزلرنك حسابی ۳۵۰۰ عدددر .

قزلر ایچون شهر غیمنازیه‌لری ۸۸عدد اوقوچیلری ۳۰،۰۰۰ عدد مقدارنده‌در . خصوصی غیمنازیه‌لر ۱۱ واوقوچیلری ۳۵۰۰چاماسنده‌در .

عالی مکتبلر

عالی مکتبلر (زوسلرنك اورتا مکتبلری ایله اونیڤیرستیتلری آراسنده‌غی مکتب) حکومت طرفندن آچلغانی ۷ بولوب اوقوچیلری ۵۰۰۰ در . غوبیرنسکیلر ٦٦ ، اوقوچیلری ۲۰۰۰۰ مقدارنده‌در . قزلر ایچون حکومت طرفندن صالنغان بر عالی مکتب بولوب اوقوچیلری ۳٦۰در .

دار المعلمین ودار المعلمات‌لر

معلم ومعلمه‌لر حاضرلی طورغان پیداغوغیه قورسلری ایر وخانونلر ایچون برگه بولوب بارسیده خزینه آقچه‌سینه طوتولالر .

اونیڤرستیتلر

مکمل آوروپاچه قویلغان اونیڤیرسیتیتلری ۲دانه اولوب ٦۰۰۰گه یاقین استودینتلری بار. بواونیڤیرسیتیتلرنك بدیشار فاکولتیت‌لری بولوب هر فاکولتیت باشقه باشقه شهرده‌در . بونك اوستینه‌یاکادن ٤ اونیڤیرسیتیت آچماقچی بولالر .

برگنه تورلی علم‌وهنرگه مخصوص بولغان بیوك مکتبلر ۸ دانه بولوب ٤۵۰۰استودینتلری بار . بونلری حکومت مکتبلری. شهر آقچه‌سینه یاشی طورغان ینه۳ مکتب بولوب۱،۵۰۰ استودینتلری باردر.

سودا مکتبلری یاپونیاده آیروچه معتبر اولوب، آقچه بیك کوب طوتولا طورغان مکتبلردندر. بونده اوقتو جهتلری بیك مکملدر . بونلرنك خزینه آقچه‌سینه یاشی طورغانلری ۱۲ عدد اولوب‌اوقوچیلری ٤۰۰۰ دن‌آرتغراق. ولایت وشهر اداره‌لری طرفندن آچلغانلری ۳۰۰۰ چاماسنده بولوب اوقوچیلری۱۵۰،۰۰۰ مقدارنده‌در .

خصوصی مکتبلر ۳۵۰ اولوب اوقوچیلری ۱۱ بیکدن آرتغراقدر . بو مکتبلرگه معلملر حاضرلی طورغان ینه ۳ دانه حکومت مکتبی بولوب ۲۰۰ گه یاقین اوقوچیلری بار. بونلرغه باشقه تورلی اسمده وتورلی هنر وصناعت‌گه مخصوص تعین ایتولکان مکتبلر بولوب بونلرنك شهر اداره‌لری قولنده‌غیسی ۸۰۰ عدد واوقوچیلری ۲٦۰۰۰ دن آرتغراقدر. خصوصی مکتبلر ایسه ۱،۳۰۰ تیره‌سنده واوقوچیلری۱۰۰،۰۰۰ دن آرتغراقدر .

حربیه مکتبلری،فلوت‌مکتبلری‌قادیتسکی قورپوسلر بو حسابدن طشده در .

یاپون بالالری اوزاقمو اوقتلور؟

خلق مکتبلرنده بالالرنک ٦ییل اوقوغانوون یازغان ایدك . غیمنازیه و اونیۋیرسیتیتلرده ده آلتیشار ییل اوقیلر.

یاپون یاشلرینه اشلر بیك کوبدر آورو پالولردن قالوشماز بلکه آنلردن اوزارغه کرك اولدیغی ایچون آوروپا مدنیتی ایله آشنا اولورغه وآوروپا فنلرینی بیلورگه کرك . بونگ اوستینه اوزلرینگ ملی اشــلرینی ده آرتقه قالدرمی بر تیگز آلوب باررغه کرك . یاپون یاشلرینه بر مینوت وقتنی اورنسز صرف ایتارگه و ضایع ایلرگه طوغری کیلمی . یاپون بالاسی تونی کونی دیورلك مشغول . یاپون خلقینڭ بوطرشلغینه ، بو قدر ثباتلیلغنه بتون آوروپا حیران قالادر. یاپونلر نیچوك بولسه‌ده اوستلرینه آلغان بورچلرینی ارتارگه‌و باشلاغان اشلرینی اوچینه یتکررگه‌غیرت ایته‌لر. یاشلرگه بو قدر طرشلق البته آرزانغه توشمی، کوچسز ره‌ك ویومشاغیراق یگتلر هلاك بولالر. چاخوتکه‌گه مبتلا اوله‌لر وعقلدن‌ده چغالر .

یاپون استودینتلرینڭ حالینه یخشــی آشنا بر پرافیسور یازادر : « یاپونلرنی کوب اشلرگه تاریخ اوزی اویراتکان . آنلر اشکه شول قدر کونگانلر آرونڭ نرسه ایدیکنی بلمیلر . بونــڭ اوســتینه اوزلرینه حسن ظنلری کامل بولغانغه کوره کوچلری یتماسلك اشلرگه‌ده طوتونالر . بوندی وقتلرده طبیعی حالدن چغالر » .

یاپون خلقینڭ ترقی ، تمدن واوقو یولنده حکومتلــری قارشو کیلمادی . بلکه حکومت اوزی خلقنی آچارغه طرشدی . بو عمومی کوتارلوده ، بو خلقنــڭ اویانونده حکومت وخلق قولغه قول باروب الڭ زور بای والڭ فقیر یاپون‌ده اوز طرفندن‌بولشلق ایتدیلر. شوکار کوره‌ده یاپونلر کرك صوغشده وکرك اوقو یولنده شول قدرسعی وغیرت کوستردی . حاضرگــی کونده یاپونیــاده فینانسۋیس کریزی (مال وکسب جهتندن حالسزله‌نگان وقت) . اما اول همانده اشنی طوقتاتمی . اشلی، اوقی، قوراللانونی کوندن کون آرتدره . بحر محیط کبیرده بر مملکت فلوتینه غنه توگل بلکه بتون دنیا فلوتینه قارشی طوررلق فلوت حاضرلی ، نیندیگنه جهتدن بولسه‌ده آنلر باشقه‌لردن آرتده طوررغه تلامیلر، خورلانه‌لر. نیندیگنه‌مشقت کورر بولسه‌لرده اوزلرینڭ مقصودلرینه ایرشمی طوقتالمیلر .

شوکار کوره‌ده آنلر قانلی صوغش قرنده یگدیلر هم علم ومعرفــت قرنده‌ده ییگه‌چکلر . یاپونلرغه یر یوزنده یوغالماز ایچون آوروپا آیاق آستونده ایزلماز ایچون باشقه یولده یوق ؛ شوکار کوره آنلر اوقیلر هم اوقو یه‌چقلر .

م . - یارف .

ترکستان ولایتی

«شورا» نڭ ٦نچی و ۷نچی نومیرلرنده ترکستان ولایتنڭ آثار قدیمه‌دن اولان ایسکی بنالر حقنده یازوب، کله چکده عمارتلرنڭ رسملرینی یباررگه، ممکن قدر تاریخلرینی هم یازارغه وعده قیلغان ایدك. اکن تأسفدر کـه بوڭا عائد معلومات و یازلغان ماتریاللرمز

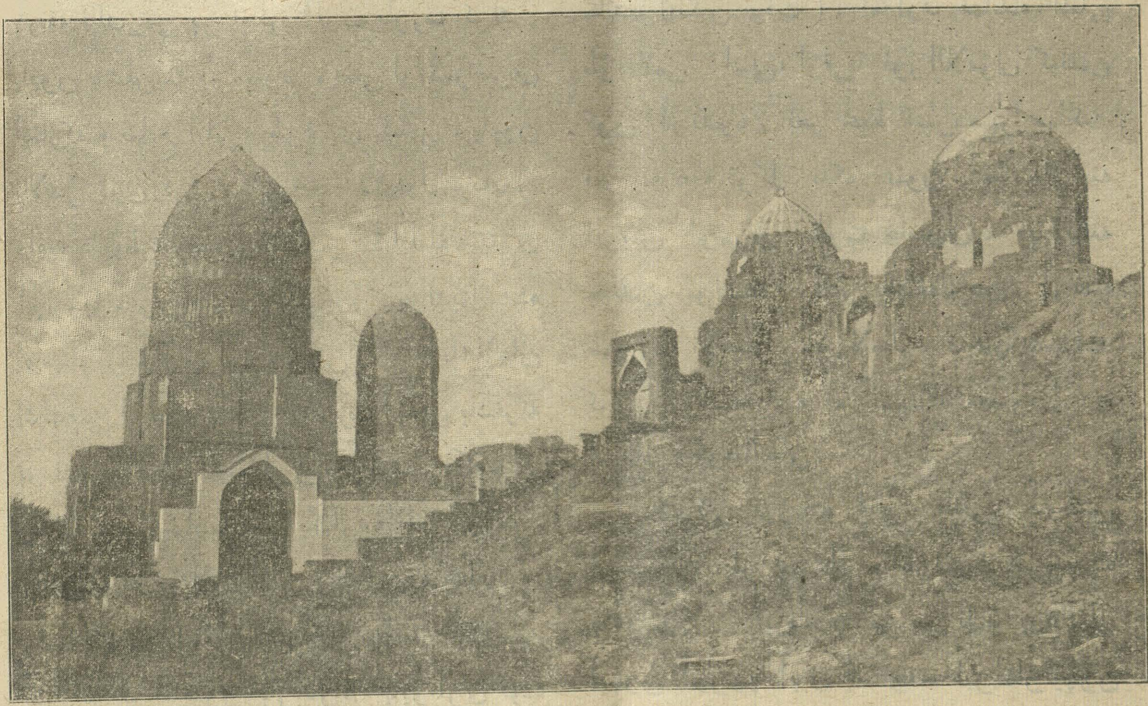

سمرقند ده « شاه زند » مسجدی . . . . . . تاریخنده بنا اولنمشدر.

غایب اولدیغندن تاریخلرینی مفصل یازه آلماـ دیغم ایچون معذورم. اڭ اهمیتـلی رسملر، نوبتی ایله محترم « شورا » ده درج ایدلنسه کرك .

بو مسجدنڭ ایچنده آقساق تیمرگه یقین کشیلرنڭ تربه‌لری اولوب، اڭ ایچکاری حجره‌ده رسول الله عم زاده‌سی قثم بن عباس قبری صناعت ایله یغاچدن ایشلانگان ریشوتکه ایچنڭ باغلی قپوسی ۱۰ سنه ده بر آچیله ایکان. بو حجره نڭ اوڭ طرفنده ایرکن بر زالـده، (۵سویام‌بولور) بری‌بیوك و دیگری کچوك قولده خانلر زمانندن قالغان قول ایله یازلغان ایکی کلام شریف بار. بیوگـی ریشوتکه ایچنده اولوب، کچوگی طشقی طرفده.

(شاه زنده) مسجدنده کورنوب طورغان بیوك قپو اوّلگی عمارت، اصل مسجددر. قپو یانندن نردبان (باسقچ) ایله طاوغه قدر یوغاری آشرلق عمارتلر، صوکره بنا قیلنغان

نردباندن یوغاری آشقانده ، اوڭ طرفده کورنوب طورغان طاو بیتنده قبرلکده گی مرمر تاشلری یالتراب یاتمقده‌لر. بو طرف احاطه‌لی بولغانغه قبرلرده آنچه قدرسز دگللر. قبرلرنڭ قدرسز یرلری ؛ یوغاری، آشقانده صول طرفڭ یوغاری قوپول (مناره) آرتنده هم صول طرفدن توشکانده (حیوان ، پچان بازاری) بولونلقده در. بو یرلر بیوك مزارستان اولدیغنه مرمر تاشلرندن، پك گوزل یونولوب خط کوفی، عربی العباره درست املا ایله یازلغان قبر تاشلری دلالت اینه در. یارومی یرگه یاتقان بعضیلری پك آز کورنوب وبعضیلری بری دیگری اوستنده بی ترتیب یاتمقده‌لر (بو تاشلر بزداگی کبی بویغه اوطرتلمیچه پلیته کبی قبرنڭ بویینه یاتقزوب صالنغانلر) . شونڭ ایچون ایکی ـ اوچ آرشینلر مقداری بلکه زیاده لری ده وار.

بو بیوك میدانلی گورستانداغی تاشلرنی بویله آیانچ حالده آچیلوب یاتقان قبرلرنی کورگان عقلی سلامت وملیت حسی بولغان ذاتلر گویا دنیاده بر تریك انسان یوقدر دیه خیال قیلوب، البته کوزلرندن آچیغ یاشلری انجو کبی توگراب بو اونوتلمش قوری سوباکلرده هم تادلی جانلر بولغاننی بیلور ایدی. ملتنی آیاب کندیسنه کله چك کونلرنی ملاحظه قیلوب، شبهه سز اعتبارغه آلورلر هیچ اولماسه یو مزارستاننی احاطه قیلورغه غیرت وهمتنی صرف ایدرلر ایدی . . . یوقسه بو قبر تاشلری شکسز تیز زمانده قوم آستنده یوغالوب قالورلر یا که قزانداغی قبر تاشلری کبی‌خر . . . لرنڭ عبادت خانه‌لری نیگزینه، باسقچلرینه صالنوب آیاق آستنده قالاچقلردر.

تنبیه : ترکستان ولایتنه‌خصوصا :سمرقند شهرینه سیاحت ، زیارت ایچون کیلوچی ذاتلرغه ؛ شاه زنده مسجدینی‌وذکر ایتدیکمز مزارستان‌نی وقدیمگی معمار بوکونده‌منقرض اولغان «افراسیاب » شهرینی‌ده زیارت قیلولرین توصیه ایده‌مز. احتمالکه بعض ذاتلر شهر ایچنداکی عمارتلرنی کوردیکندن صوڭ بتدی دیه کیتارلر، چونکه «شاه زنده» مسجدی بوکونده خراب اولغان « بیبی‌خانم » مدرسه سندن چارك چاقرم چیتده، بر بیوك باغچه‌نڭ آرتنده یاربوینده‌در .

سمرقند شهرنده اڭ ایسکی عمارت « خواجه احرار » مسجدی اولوب شهردن تخمینا اوچ ـ دورت چاقروم یراقلقده اولنور . زیارت ایچون کیلوچی‌مسلمانلر شهر اورتاسنداغی « ریگستانده »مدرسه‌لرگه دوشسه‌لر، حجره‌لرده ترقی طرفداری ومسافرپرور شاگردلر طرفندن قارشو آلنه‌چقلری شبهه‌سزدر.

عموما ترکستان ولایتنداگی مسلمانلر مسافر پرورلردر . شونڭ ایچون نومیرلرگه توشارگه احتیاج‌ده یوق‌هم مسلمان نومیره‌لری ده یوقدر . شاگردلردن بو بنالر حقنده تیوشلی معلومات آلا بیلورلر . تیز کیتارلك کیمسه لر اشیالرنی چای خانه‌لرگه قویسه‌لرده بونداغی مسلمانلر انابتلی خلقلر، یوغالو خوفی یوقدر .

«احمدجان بیکتیمروف»

دوامی ٤١١ صحیفه ده

اشعار :

مسلك ایچون.

جانـكی ویرسود یكك یولنده گرانسان ایسه‌ڭ
طورما بوزندان ایچنده عاشق بستان ایسه‌ڭ
طورما ای موكلی موكایوب سوگانوڭ ایلینه وار!
قاوشو سومك دواسی، وارقاوش سوگان ایسه‌ڭ
آلدانوب قالمه قویاشنڭ صوداغی شعله‌سینه
باش كوتاروب چن قویاشقه باق اگرذی روح ایسه‌ڭ
یاكغراب كیلـگان طاوش كیدرماس سندن سنی
اول اوزگدنده چقاچقدر اگر قالقان ایسه‌ڭ
طوغدی كون شمدی بازارچیلر ایله طولدی بازار
سنده اویقودن طوروب چق شونده بازاركان ایسه‌ڭ
اولماغافل غیربلر مال صالماسون دكانـگه...
تیز چقار آقتار مالـگنی صاحب دكان ایسه‌ڭ
آولاغانچی آوچیلر اوزگنی، سن آولا اوزڭ!
ماچیلق ایدر سڭا عالم اگر صچقان ایسه‌ڭ
ایلیور همدردلك دعواسنی اغیار سـڭا
باقما هیچ برصنعی یاشـكه طالب درمان ایسه‌ڭ
تاماغی طوق اولسه توبه ایلیور یرتقچیلر...
بویالاندر اولماغافل كتودن چوپان ایسه‌ڭ
صانما چن، باری تكلفدر ایشی....ڭ
تجربه ممكن بونی گر طبعگی بوزغان ایسه‌ڭ
ایشه قدرت یتمه‌كده باعث توفیق دیلر
بس عجب ایرماز نصوحی توبه تابماغان ایسه‌ڭ
قویلرڭ زور بایرامیدر بورینڭ ماتم كونی...
اولماغافل سنده بوندن! سوزنی آڭلاغان ایسه‌ڭ
كوربلا، محنت وقایغو، سن بوكون مسلك ایچون!
اوغلوڭا بایرام اولور یارین، بوكون قربان ایسه‌ڭ
ای صبی! ماتم كوننده ایلمشدڭ شادیلق
ایمدی ماتم ایله كیل! بوكون بلوغ تابقان ایسه‌ڭ
شول سنی آلدار ایچون ویرلگان اوینلرنی قوی!
وار آناڭ قبرینه آغلا! حالـگنی بیلـگان ایسه‌ڭ.

معلم: محمدصلاح

بیرسكی اویاز «صاوش باش» آولنده.

بنم گوزلم

بوکونگاچه توسن صالوب ، ـر ویرمادی ،
کونچیلك هر امیدنی بلدرمادی
ایر یوره کی برله چداب ، چداب باقدم
بوتون دنیا کوکلم اوتن سوندرمادی

طبیعت کوب گوزلنی یاراتقاندر
کوب ایرلر گوزل ایچون جان آتقاندر .
دنیاده موندای بولماس دیو اویات ،
شولایده موندا اینی آز تاراتقاندر :

سوز سویله سه جانکه بر جان ویرر
یوزن آچسه جنتدن نشان ویرر
اونداماى یورگانیده مك حکمتلی
اولکه روح ، ترکه عرفان ویرر .

وجودن تعریف ایچون سوز تابمادم
دنیاداغی هیچ بر شینی اوخشاتمادم
علمم آز ، کورگانم آز بولغاندانصوك
کرشورگه (سوزنك راستی) هیچ باتمادم

چونکه اول ، برمعما عقل یتماس
بر کورنسه ابدا اویدان کیتماس
كاه اویالچاق ، كاه وقت جسارتلی
سویگانن، سویمگانن هیچ بلدرتماس .

کوز صالسه سینی تمام سیزوب آلور
مك تورلی رموز ایلن کرفك صالور
ایرنماس ، آبدراماس یولن تابوب
آولاقدا ,,دوستم! ، دیوب کوکل آلور

بولقغانده ، آنك ایچون بر تبسم ،
بورکداگی لپلده‌و ، یا تنداگی ,, چم ،،
یتارلك عباره‌در ، سیزوب آلا
بولدرالمی یاشرسه‌ده سرمنی اچم

« فرانی »

توحید. حیات. اسلام

(باشی ۱۱ نچی نومیرده)

فضائل فطریه

طهارت. — نوع انسانڭ فضائل نوعیه سندن بریده طهارتدر. معلومدرکه حق تعالی کرهٔ ارضنڭ سطحنی انسان ایله تکرم قیلمشدر. کرهٔ ارضده اولان معادن، نباتات، حیوانات، عالملری آراسنده نوع انسان صورتا ومعنا سرفراز وبلند صورتده خلق بولنمشدر.

نوع انسان مادتا احسن تقویم اوزرینه خلق اولندی. قامتی عمودی اولنوب بوصفت آڭا مخصوص بولدی. حق تعالی دن آڭا عقل احسان قیلندی. معقولات ومسموعاتنی تفهیم ایچون قوهٔ نطقیه ویرلدی. بناءً علیه کرك نباتات وکرك دیگر حیوانات عالملرینڭ احوال تشریحیه‌سی ایچنده انسانڭ احوال تشریحیه سی آرتقچه عجائب ولطائف حکمتلری حاویدرکه اوشبو شرافت وفضائل باشقه‌لردن کورلماز، حیاتی دخی فضائلنه مربوطدر.

نوع انسان مادیت جهتندن بویله ایکان معنویت جهتندن دخی افضلدر. چونکه انسانڭ روحی امر ربانیدرکه: اول روحنڭ عالمده تجلیسی البته لطافت ونظافت اقتضاء ایدر. تجلی ایتدیکی — ماده‌سی غایت لطیف ونظیف بولنمقی لازم کلور. همده مادیت عالمنده اولان قاذورات ونجاسات وخبائثدن پاك بولنمقی اقتضاء ایدر. بناءً علیه طهارت ونظافت انسان ایچون الڭ لازم اولان فضائل وخصائص فطریه‌دن اولنور. انسانڭ اصل فطرتی بویله پاك اولنوب خلق اولنمش ایدی. شونڭ ایچون بر آدمنڭ بدنی نجاست ایله بویالسه ویاکه شهوت استلاء قیلسه نفسی منقبض وقلبی حزنك اوله چغینه فطرت سلیمه شهادت ویرور. اگر انسان ظاهر بدننی پاك قیلاور بولسه شول حالده انقباض وحزنی کیدوب وجودی دخی منبسط اولوب قلبی منشرح اولور. بو حالده ظاهر بدنینڭ طهارتی باطنه تأثیر ویروب ملاء الاعلی وملکوت عالملریله برجزئی مناسبت پیداء ایدر. دقت ایدڭزلر طهارتنڭ معنویت جهتندن اولان فائده سنه!. حالبوکه نظافت صحت جهتندن هم انسان ایچون عین فائده‌در، بناءً علیه طهارت بدن طهارت مکان، طهارت البسه، طهارت اطعمه واشربه، جمله‌سی انسانڭ منافع فطریه‌سندن اولندی. اوشبونڭ ایچون قرآن عظیم الشان تأکید اوزرنده طهارت ایله توصیه ایدر.

عبادات. — بو فضلیت دخی انسانڭ فضائل فطریه وفرائض خلقیه‌سندندر. کائنات ایچنده اولانلر جمله‌سی برخدانڭ مخلوقی وهر بر مخلوق برخدادن مستفاد ومستمد وهر وقت برخداغه محتاج بولوب طوردقلری معلومدر. جمله وجودلر خدادن اولوب بزم دخی وجودمز وکرك نفسمزده وکرك آفاقده بولنان جمله مخلوقلر حق تعالی طرفندن بزلره احسان قیلنمش نعمتلری اولنور. کرهٔ ارضدن نشئت قیلان، صولر، هوالر، توپراقلر، معدنلر، نباتلر، حیوانلرنڭ جمله‌لری بزه مسخر اولنوب بزم ایچون خلق اولنمشدر. حتی که سموات

عالملری و آی قویاش بزم فائده مز ایچون تسخیر قیلنمش. بزلر ذاتمزه نظرا پك حقیر وضعیف هم ده حق تعالی نك یاردمنه محتاج بولوب خضوع ونیاز ایچنده اولمق حالنده مز. بناءً علیه بزلره هر ساعت بر الله تعالی گه سجده قیلوب عبادت قیلوب طورمقمز واجبدر. کیجه کوندز بش وقت نماز دگل، بلکه یوز وقت اوقور بولسه‌قده کوب دکلدر.

بیلوگزکه: عبادت انسانلرنك وظائف مقدسه‌لرندن وفضائل فطریه‌لرندن اولدیغندن جمله دین اهللری بو وظیفه‌یی ایفا قیلمق ایله چالشورلر. هر بر دین اهلینك کندیلرنجه عبادتلری اولنور. فقط معرفت بابنده درلو مذهبلره آیرلدیقلری جهتندن عبادتلری درلوجه اولنمشدر: اکثری قانون توحیددن چقوب وهمی اولان معبودلره و آلهه‌لره عبادت قیلمقده‌لردر.

اسلامیت ایسه باشقه ملتلرنك ایچنده آیروجه بر اساس توحید اوزرنده بولدیغندن عبادات اسلامیه دخی جمله کائناتنك خالقی اولان بر معبود حقیقی اوزرینه منحصر اولمشدرکه: عبادات اسلامیه نك کیفیت وروشلری باشقه‌لرنك عبادتلرینك روشلرندن گوزل ومعقولدر. عبادات اسلامیه. نماز، روزه، زکات، حج، کبی فضائلدن عبارت وجمله‌سی بر الله ایچون اولوب انسانلر ایچون کرك مادی وکرك معنوی اولسون فائده‌لر ویرمکده‌در. انسانلر بو عبادتلری اکمل واتم وجهیله ادا قیلسه‌لر دنیا وآخرت درجهٔ سامیه اوزرینه ایرشه چکلردر. قاراگزلر نمازنك مشتمل اولان خاصیتلرینه! : طهارتنی، حق تعالانی ذکر قیلمقنی، مناجاتنی، صحت وعافیت ایچون فائده‌لی اولان حرکات جسمانیه ورباضات بدنیه‌نی‌ده مشتملدر. مؤمنلر جیولشوب نماز قیلور بولسه‌لر بری بریله الفت ومحبت قیلشمقلرینه سبب اولور. حالبوکه: بونلرنك جمله‌سی فضائل انسانیه دن اولنورلر.

صوم - روزه دخی انسان ایچون غایت فائده‌لی اولنور. چونکه انسانلر نفس اماره‌لرینه ایار دیکلرندن هوا وهوس یولنده اولنمقدن خالی قالمازلر. گاه وقت افراط درجه‌ده شهواته منهمك اولورلر. فطرت انسانیه لرندن چقوب بهیمیت، سباعیت، شیطانیت نشائلرینه دوشارلر. بناءً علیه فطرت انسانیه اقتضاء ایدرکه: انسانلری بو کبی آفاتلردن تهذیب وتطهیر قیلمق ایچون فائده‌لی قانونلر بولنمق. انسانلر گاه وقتده بعض بر قانونلر سایه سنده بو کبی انسانیته یارامز اولان آفاتلردن نجات اولوب اصل فطرتلرینه قایتورلر. بو خصوصده فائده‌لی اولان قانونلرنك بری «صوم»در. صوم (روزه) انسانلره هر سنه ده بر کره‌کلوب آنلری درلو لذات وشهوتلردن منع ایدوب اصل فطرتلرینه دوندرر. غرور، غفلت، شره، هوا، شهوت، کبی آفات وقساوتلردن چقاروب حق تعالی‌نی ذکر قیلدرر. ستره ایچنده مستور اولان فطرت انسانیه یی آچار.

صلات (نماز) انسانلری گناه وفحشادن منع قیلدیغی کبی روزه ده هر سنه ده بر آی مقدار کلوب قوناق بولوب انسانلری بهیمیت حیوانیت صفاتلرندن چقاروب انسانیتلریله تکریم وتشریف قیلوب کیدر وکندیلرینك کرامت وشرافتلرینی کوسترر. انسانلرنك روحلرینه نشاط ویروب قدسیتلرینه اولاشدرر.

بیلوگزکه: روزه نك منافع معنویه سی بویله اولنوب بوندن باشقه دخی مادیت

وصحت ایچون اولان منفعتلری حدسزدر.
بونلرنڭ باری ده فضائل بشریه دن اولنور.

انسان ایچون زکات دخی بیك اولوغ
فضیلت ومنفعت اولنور. قارا گوزلر مالدن
زکات ویرمك جمعیت بشریه نڭ قوامنه نه قدر
فائده‌لر ویرر. جمیع ملتلرنڭ طرفندن مستحسن
اولنان اخوت قاعده‌سی زکات ویرمك ایله
اقامت قیلنور. مساکین وفقرایی زکات ایله
انفاق قیلنسه بونلر ایله دخی بر درجه رابطه
واخوت قوتلنور. آراده دخی الفت ومحبت
وشفقت، مرحمت، رأفت، کبی اخلاق حمیده
ظاهر اولور. حالبوکه بونلرنڭ جمله‌سی انسانڭ
فضائل فطریه سندن ایدی. فضیلتلی اولان
تعاون، تناصر، دخی بونڭ ایله ظاهر اولور.
انسانیته یارامز اولان، بخل، شح، کبی اخلاق
ذمیمه دخی زکات ایله کیدر.

(آخری وار)

امام ومدرس سرور الدین.

عثمانلی ادبیاتی

« شورا » ده روس ادبیاتی نڭ تاریخی
حقنده مختصر بر معلومات یازا باشلاب «لومونوسف»
دورینه کلمش ایدك. بز آنی آخرینه قدر
دوام ایتدره‌جکمز. فقط بو اوزون اولدیغندن،
بونڭ بیتدیکنی کوتمایانچه « عثمانلی ادبیاتی »
حقنده‌ده بر قدر معلومات بیره باشلاونی تیوش
طابدق وبو نسخه‌دن اعتبارا شوڭا باشلادق.

سیاست، هنر وصنایع جهتندن عثمانلی
ترکلری هر نه قدر اوزلرینڭ کورشیلری
اولان یاوروپالولردن کوب کیروده قالمشلر
ایسه‌ده؛ لسان، ادبیات، علوم وفنون جهتلرنجه
بونلر بو زمانده‌غی اسلام ملتلری اچنده الڭ
زیاده آلغه کیتمش بر قومدر. بونده هیچ
کمنڭ شبهه سی اولماسه کرك. عثمانلی تیلی،
عثمانلی ادبیاتی بایتاق اشلانگان، بو تیلده
بایتاق وقتلردن بیرلو رساله‌لر، کتابلر
یازیله، غزته‌لر وژورناللر نشر اولونا،
علوم وفنون حقنده اصطلاحلر قویلغان، درس
ومطالعه کتابلری یتشدرلگان. حکایه وروماننلرین
آز توگل. اثرلری وفکرلری ایله یاوروپاچه
طانیلغان، تقدیر وتحسین ایدلگان عثمانلی
محرر وادیبلریده بار. فقط نه‌چاره‌که، مملکتده
حریت بولماغانغه کوره، بونلرنڭ هیچ بریسینه
ترقی ایتارگه یول بیرلمی، روحلی نرسه‌لر
یازدیرتلمی، روحلی وفکرلی کشیلرنڭ دنیاغه
چقووینه مانع بولانا.

عثمانلی ادبیاتی وعثمانلی ادباسی حقنده
یاوروپالو طرفندن یازلغان بعض اثرلر موجود
اولدیغی کبی، روس علماسندن ۋاسیلی دیمترـ
یویچ اسمیرنوف نڭده روسچه بر اثری وترکچه
٥٠٠ صحیفه‌لك «مجموعهٔ منتخبات آثار عثمانیه»
اسمنده بر کتابی واردر. (١٨٩١ نچی سنه‌ده
پتربورغده باصلمشدر.)

بر ملتنڭ تیلی، ادبیاتی اول ملتنڭ
کوزگوسیدر. بر ملتڭ ادبی اثرلری اول
ملتنڭ تاریخیدر. شونڭ ایچونده مدنی ملتلر
بر برسینڭ تیللرینی، ادبیاتلرینی اوگره‌نه‌لر،
بتون یریوزینی بر مجلس ادب حالینه کیتروب،

بر برسینڭ سوزلرینی ، حسلرینی آڭلارغه طریشه‌لر .

بز روسیه مسلمانلری اوز وطنداشلرمز اولان روسلر وپولاکلرنڭ لسان وادبیاتلرندن بی‌خبر اولدیغمز کبی ، ملتداش وتیلداشلرمز اولان عثمانلی ترکلرینڭ ادبیاتلرندنده خبرمز یوقدر . بر ملت‌که، آنڭ مکتب ومدرسه‌لرنده اوزلرینڭ آنا تیلی، آنا تیلی‌نڭ قواعد وادبیاتی اوقتولماسه اول ملتنڭ باشقه قوملر ادبیاتندن خبردار بولولرینه امید ایتارگه اورنده یوقدر .

عثمانلی ادبیاتنده استفاده اولونه‌چق کوب اثرلر ، وترجمهٔ حاللری اوگره‌نیلوب عبرت آلنه‌چق بر چوق محررلر وادیبلر موجود اولدیغندن اوقوچیلرمزنڭ دقتلرینی جلب ایته‌مز . بز بونده تدریجا عثمانلی ادیبلرندن سنان پاشا ، فضولی ، قوچی بك ، نعیما ، ندیم ، کانی ، حقی پاشا، مترجم عاصم، عاکف پاشا ، رشید پاشا ، فؤاد پاشا ، ادهم پرتو پاشا، شناسی ، ضیا پاشا ، سعدالله پاشا ، کمال بك ، ابوالضیا توفیق بك ، احمد مدحت افندی ، اکرم بك ، عبدالحق حامد بك ، نجیب‌عاصم افندی، مراد بك، جناب شهاب‌الدین کبی ادبا ، علما ومحررلرنڭ اثرلری حقنده معلومات ویره‌جگز .

ترکجه تیل

ترکجه ، یعنی ترك تیلی عثمانلی دولتی‌نڭ تشکلندن کوب وقتلر اول مستعمل ایدی. لکن اول وقتلرده یازلغان نرسه‌لر بر طاقم دینی اثرلر وتصوف رساله‌لری کبی شیلر اولدیغندن ، حاضرگی معناسیله ادبی بر اثر اولمامشدر .

شیمدیگی عثمانلی ترکجه‌سینڭ توب نیگزی « اوغوز خان » ترکچه‌سیله تاتارچه‌دن مرکب اولوب ، صڭره بو تیل‌گه چیتدن بیك کوب یات سوزلر قاتناشمشدر . عثمانلی حکومتی یڭی تشکل ایتکان وقتلرده اهالی ترکچه سویلاشمش ایسه‌لرده رسمی ایشلرده وخواص آره‌سنده فارسی تیلی استعمال ایتلگان. عثمان غازی ، اورخان ، ومراد اوللرنڭ بعض روم تکفورلرینه ، قونیه سلطانینه وباشقه‌لرغه اولان نامه‌لری بارسیده فارسیچه‌در .

فقط ارطغرل غازینڭ، اوزینڭ اوغلی سلطان عثمان اول‌گه ترکجه یازغان نظملری تاریخ کتابلرنده ووهبی افندینڭ « مشاهیر اسلام» رساله‌سنده مندرجدرکه، بعض بر سطرلری بوندن عبارتدر :

کوڭل کراسته‌سیله ، بر
یڭی شهر وپازار یاپ!
ظلم ایلمه رنجبرلره ؛
هر نه ایستر ایسه‌ن واریاپ!
....
عثمان ! ارطغرل اوغلیسڭ،
اوغوز قاره خان نسلیسڭ:
حقك بر کمتر قولیسڭ ؛
استانبولی آچ گلزار یاپ !

سنان پاشا

عثمانلی ادبیاتی‌نڭ برنجی مؤسسلرندن صاناالمقده اولان ذات «سنان پاشا» در. بوذات عثمانلی قاضیلرندن فضل وتقوی ایله مشهور ، خضربك‌نڭ اوغلی وسلطان فاتح‌نڭ یقینلرندن هم آنڭ دورنده‌گی علما وادبانڭ اڭ معتبرلرندن ایدی. ۸۴۱ نچی سنهٔ هجریه‌ده

بروسه‌ده طوغمش و ٨٩١ نچی سنه‌ء هجریه‌ده استانبولده وفات ایده‌رك ابا ایوب انصاری جوارنده دفن اولنمشدر .

سنان پاشا اوزینك عصرنده‌گی علمادن تحصیل علوم ایتدکدنصکره، آتاسینك وفاتنده ٢٠ یاشنده اولدیغی حالده سلطان فاتح طرفندن ادرنه دارالحدیثی مدرسلگنه تعیین ایدلمش ، صکره سلطان فاتح بونی اوزینه معلم ایدوب آلدیغندن پادشاهنك یقینلری جمله‌سینه کرمشدر . لکن بر طرفدن سنان پاشا اوزیده «علی قوشچی» نك درسینه یوروب علم هیئت وعلوم ریاضیه اوگره‌نوگه دوام ایتکان. صکره وزیرلك مرتبه‌سینه مندرلگان وپادشاهنك کتابلرینی قارارغه مأمور ایدلگان وشول سببلی سنان پاشا اوزینك معلوماتنی بیك کوب توسیع ایتارگه موفق بولغان .

سنان پاشا ، اوز زماننده‌غی ادبیات شرقیه‌دن – تقلید اولندیغنی بیلدرمیه‌جك درجه‌ده – اقتباس ایدوچیلرنك برنچیسیدر . بونك شیوهٔ افاده‌سی‌پك گوزل ایسه‌ده، سوزلر وجمله‌لرنك آخرنده قافیه‌لر یاصاب یازدیغندن یڭی عثمانلی ادیبلری ، بویله یازونی ترکی تیلنك طبیعتنه موافق کورمدیکلرندن ، بونك یازولرینه تقلید ایتمیلر ، هم اولگیره‌ك یازوچیلرنگده تقلید ایتمادیکلرینه سوینه‌لر . شونك ایله برابر ، سنان پاشانك ترکلرده ، بو گون بیله آثار ومؤلفاتی استشهاد اولنه بیله‌جك بر ادیب ویازغان نرسه‌لرینك جمله‌سنده متانت فکر ، صنعت افاده ، میل حکمت کبی مأثر ادبیه‌نك جمله‌سی موجود ایدیگنی بحق اقرار ایته‌لر . سنان پاشانك یازغان شعرلری کورلمی ، بونك یازولری نثردر . لکن بونك نثرا یازغان نرسه‌لری شعرنك روحکه وکوڭلگه تأثیر ایته طورغان خاصیتلرینه مالکدر .

سنان پاشا تیره‌ن ایسابلاوچی بولغان . بونگ اول وقتده‌غی افکار حکیمانه‌سینگ کوبسی یڭی فلسفه نقطهٔ نظرنده مقبول شیلردر .

تنقیدچیلرنگ سنان پاشاده کوره طورغان بر قصورلری شولدرکه : یازغان نرسه‌لری وتوشونگان فکرلری معنا جهتنچه تمام یڭی وروحلی اولدیغی حالده، شونلرنی یازوده ، اول وقتده مودا بولغان عجم شیوه‌سینه ایاروب سوزنك طشن ماطورلاو ، جمله‌لرنك آخرلرن قافیه‌لاودن قوتیله آلمغان ودها طوغروسی ترکی تیل ایله یازارغه یڭی بر اسلوب ایجاد ایتارگه مقتدر اولدیغی حالده، جسارتسزلگندن شونی اشلی آلماغان . معماّ فیه فکر ودوشونچه جهتندن عثمانلی ادبیاتی‌نك برنچی مؤسسی سنان پاشا اولدیغی اصلا قابل انکار دگلدر .

سنان پاشانگ یازغان نرسه‌لرندن بعض برنمونه‌لرنی کیله‌چك نومیرده کورساترمز .

«ف . ك .»

تربیه و تعلیم

تعلیم و تربیه

تربیت اطفال

آوروپا کلیه‌لرنده تحصیل ایدوب‌ده بتون عمرینی بالالر تربیه‌سینه صرف ایتمش اولان مستر «کولنس»نك بالالر تربیه‌سی حقنده اولان فکری اوشبونلردن عبارتدر: ۱) ۱۲ یاشلرینه یتمازدن مقدم بالالرنی مکتبلرگه یبارمك مناسب دگلدر.

۲) اوقو وقتلری تمام یتدیکینه کوره بالالرنی نظام وقانونلرغه تابع ایدرگه تیوشلی دگل، بلکه تمام اختیارلرینه قویلور. ۳) درس ویرگانده بالالرغه‌یك آز نرسه اوقوطورغه کرك، فقط بو آز نرسه اوزلرینك کوب نرسه‌لرگه محبتاری توشارگه وکوب نرسه‌لرنی بیلورگه آرزولرینی آرتدراچق روشده اولسون!. ٤) اوقوتمقدن ومکتب قایغولرینی کوره باشلامقدن ایلك بالالرنك بدنلری، سلامت اولمقینه، اوپکه‌لرینك کوچلی وقانلرینك صاف اولوب اولمادقلرینه دقت ایدرگه ناگاه بونلرده سلامتلك، یرنده اولمازسه چاره‌لرینی کوررگه تیوشلی ۵) بالالر ایچون اڭ فائده‌لی واڭ قیمتلی درسلر آنلرنك کوکللرینه محاکمه اصوللرینی صالمق ونتیجه‌لر چیقاره بیلمك قاعده‌لرینی آڭلاتمقدر.

٦) اویقولری تمام اولوب، اوزلری طورمازدن ایلك بالانی اویقودن اویغاتمق مناسب دگلدر.

۷) درس‌گه محبتلری بتدیکی سیزلدیکی صوڭ بالالرغه بر دقیقه اولسون درس ویرمك درست دگلدر. ۸) بالا اوقوتمقده وتربیه ایتمکده معلم خدمتی آنلرنی بر درسندن ایکنچسینه کوچروب یورتمك دگل بلکه برندن ایکنچسینه کوچوب یوریه‌چك یولنی آچمق وشونڭ محبتنی اورنلاشدرمقدر. مثلا بالا بر ایکی سطرلق دینی بر درس آلدیغی وقت تاریخ علمینه کررگه وآنی اوگره‌نرگه اوز اوزندن محتاج اولسون وهیچ کیم تکلیفندن باشقه شونی اوگره‌نرگه کرشسون!. حساب، جغرافیا وحفظ صحت فنلرینی هم اوزی محتاج اولوب واوزی آرزو ایدوب اوقوسون! ۹) بالالر اوزلری تلگان نرسه‌لر ایله اوینا سونلر، فقط طبیبلر طرفندن بیوروق اولمادیغی صورتده تیمر کبی شیلر ایله اوینامقنی مکروه کوسترلسون ۱۰) بالالر یرو وگوزل کویلرنی ایشدوب اوسسونلر. ۱۱) حساب مقدمه‌لرینی اوین صورتنده اوقوتورغه تیوشلی. شرپی صابلری وچیکلاوك کبی شیلر ایله ضرب، تقسیم؛ جمع وتفریق قاعده‌لرینی اوگره‌تمك ممکندر. ۱۲) بالالرغه چای وقهوه، عموما روحی ایچملکلر ایچرمك ضررلیدر. فقط ۱۱ و ۱۲ یاشنده هم بوندن اوستون بالالر بو حکمدن مستثنا اولورلر.

فرنك عالملرندن ایکنچی بری دیبور :
یورتنك، اویده اولان تربیه‌لرگه کوره مکتب و معلملر تربیه‌سی بالالر ایچون اثرلی وفائده‌لیدر ، اوشبو سببلر ایچون: ۱) مکتبلرده تورلی خلقلی وتورلی طبیعتلی بالالر برلکده یغولورلر ، شونك سببندن یمان ویخشی خلقلرینی حتی اوزلری ده بر قدر بیلورلر. ۲) مکتبلرده اولان بالالر بر بر ندن عبرت واورناك آلور شونك سببندن بالالر اش وخدمت‌سویوچی اولورلر. ۳) بالالر یورتلرده ، اویلرده آتا وآنا یاکه طوغان ریا-قینلرغه ایرکه‌لندیکلری حالده مکتبده بویله ایرکه‌لنورگه یول یوق ایدیکنی حتی‌که ایرکه لنمك مسخره لکدن عبارت اولدیغنی آڭلاب اوز ایشلرینه جدی‌روشده کرشورلر. مکافات ومجازات اصوللرینی کوز اوکلرنده طوتوب حرکتلنورگه مجبور اولورلر. ۴) معلملر معامله‌سی عدالتکه مبنی اولدیغندن معلملردن کورمش معامله‌لرنی بالالر عدالتکه حمل ایلرلر واوشبو سببدن عدالت دوستی اوله‌رق یتشورلر. ۵) اویده وعائله ایچنده اولدیغی حالده بالالر هر حالده اوی ایچنده اولانلرغه تقلید ایته‌در. حالبوکه اوی ایچنده هر تورلی شیلر بولنور. شونك ایچون کوب بالالر اوی ایچنده اولان بوزوق نرسه‌لر حقنده تقلید ایدرلرده صوکره بوعادتلری اوزلرینه طبیعی بر عادت اولوب قالور. مکتبلرده ایسه اوشبو کبی فنالقلردن سلامتلك اولور.

(«اللواء» دن مقتبس)

متنوّعه :

•• آمریقا قطعه‌سی ، قولومب طرفندن تابلماز دن کوب ییللر بلکه کوب عصرلر مقدم اوزلرینه معلوم اولدیغنی وروحانیلر یباروب حتی آرالرینه بودا مذهبی نشر ایتدیکلرینی بوکونده چینلولر دعوا ایدرلر وشاهد اوله‌رق کندیلرینك ایسکی تاریخلرینی کوستررلر.

•• آتا قارننده اولان بالالر طش یاقده اولان نرسه‌لر سببندن متأثر اوله‌لر ، آنالرنك افراط درجه‌ده قورقولری ثمره‌سی اولارق حتی اعضالری ناقص یاکه ضعیف اوله‌رق دنیاغه کلورلر.

•• یاپونیاده اوشبو صوك ییللرده خاتون وقزلرنی اوقوتمق طوغروسنده اولان اجتهاد کوندن کون آرتمقده‌در. یاپون قزلری آمریقا وآوروپا دارالفنونلرینه کیدوب اوقورلر واکثری‌ده حفظ صحت وطب علملری تحصیل ایدوب ، وطنلرینه قایتدقلری ایله قزلر مکتبلرینه معلمه‌لك ایلرلر. ایمپراطوریتسه اوز مصرفی ایله فقیر عائله‌لرنك قزلرینی اوقوتدرمقده‌در.

•• اڭ ایلك مرتبه اوله‌رق اوشبو ییل «لوندن» شهرنده تعلیم وتربیه حقنده عمومی بر قونفرانس آچیلوب سنتابرنك ۲۳ ندن ۲۶ سینه قدر دوام ایده‌چکدر. بحث ایدلنه‌چك شیلرنك اڭ اهمیتلیلری بالالرنی تربیه ایتمك ومکتب هم شاگردلر احوالینه دائر اوله‌چقدر.

•• صفر سوتینك اڭ یخشی قسمنده یوزدن سکسان یدی الوشی صو اولوب ، قالان اون قسمی باشقه نرسه‌لردن عبارتدر.

•• آمریقاده «سان فرانچسقو» شهری یاننده ۶۰۰۰ جاندن عبارت اولان «بەتالوما» قریه سی یالـڭز تاوق آسرامق ایله دنیا کچررلر. اوشبو قریەده بر ملیون دانه تاوق اولنور. اڭ فقیر عائلەلرنكده بر قاچ دوژینه تاوغی اولوب، یومرقەلردن چیش‌چیقارتماق ایچون هر تورلی ماشینەلـری واردر. کچن ییـل مذکور قریەدن ۱۲۰ ملیون یومرقەصاتولمشدر. (بزم خلقمـز اوشبو کسبنی تجربه ایدوب باقسەلر فنا اولماز ایدی!).

•• شام ولایتندن آمریقاغه وارمش مسلمان سوداگرلرینك آمریقا قزلرینی نكاحلنوب ده صوڭره نفقەسز وآقچەسز اولەرق تاشـلاب کتمکده اولدقلرندن «العروة الوثقی» جریده سی شکایت ایتەدر (نومیر ۳۵).

•• کیبنات اولوم کوبراك ۴۵ یاش ایله ۶۰ یاش آراسنده اولان آدملرده کورلور.

•• صوڭ وقتلرده آمریقاده نـکاحلر شرط وتعلیقلر ایله اجرا اولنمقلری کوبلك اوزرنده کورله باشلامشدر.

•• فرانسەده «بلووا» قصبەسنده ۷۲ یاشنده وفات ایدن «غرانه» اسمنده بر تلانچـی خاتوننك ترکلك ایتمش اورنی تیکشرلدیکی وقت حسابسز اولەرق آلتون، کمش وبانقه بیلیتلری چیقمش وبتون مالنی بر ژاندرمەغه وصیت ایتمش کاغدی تابلمشدر.

•• اولنلر حقنده تفتیش ایله مشغول اولان عالملردن بعضیلری اولنلرنك کوچمی طورغان حیوانلر اولدیغنی دعوا ایده باشلامشلردر. بونلرنك فکرلرینه کوره اولنلرنك ارادەلری، اشتهالری وعمر طبیعیلری اولوب، حیوانلر مثالنده تربیەایدلمکنی طالب‌جانلی نرسەلردر. اولنلرنك بتون مطلبلری صو، هوا، نور دیبولـگان اوچ نرسەدن عبارتدر. آشلق وایگون اشلاب شغللنوچیلر اوزلرینك ایگونلرینی اوچ تورلی نرسەنی قاعده ایدوب تربیه ایدرگه تیوشلی.

•• فرانسەدەصوڭ آلنمش حسابلرغه کوره هر تورلی اوصاللقلر، بوزوقلقلر ایسرتکچ ایچو آرتدیغی نسبتده آرتادر.

•• انگلیز بایلری طرفندن فقیرلرنك اوقومقدن محروم قالمقده اولان قزلرینی اوقوتور ایچون کامیسیەلر ترتیب ایدلنەدر. بواوقوتمق ایسه آنچق تیل ایله سویلامکدنگنه عبارت اولوب، بالا تربیه ایتمك، عائله واویلرنی اداره ایتمك طوغرولرنده اولەچقدر.

•• مجارستانده نکاح کونلرندن صوڭ یوز ییل برلکده یاشامش ایرلی خاتونلی برعائله واردر. بونلردن‌ایر ۱۲۶ وخاتون ده ۱۱۶ یاشنده اولوب بالالری وبالالرینك بالالری ۷۱۲ دانه گه یتمشدر.

•• مصر مملکتی اوشبو ییل اوچ آدمنی ضایع ایتدی که بونلرنك هر بری بیڭلر ایله آدملرگه برابر ایدی. بـونلر ابراهیم بـك اللقانی، مصطفی کامـل پـاشا، قاسم بـك امین، در.

•• یازو ایچون جمله ماشینەلردن ینگل اصول اوزرنده «ستینوتیبا» اسمنده یڭی بر ماشینه ایجاد ایدلمشدر.

•• ایتالیاده اولان «تورین» کتبخانه سـی یاندیغی سببندن قول یازمه اثرلردن بیڭلر ایله نسخه کتابلر یانوب تلف اولمشیدی. باشقه کتبخانه لرنك شویله روشده یانغین قضاسینه اوچراولرندن قورقوب آمریقا وآوروپا

عالملری یازمه کتابلرنی صاقلامق حقنده چاره‌لر ایزلرگه کرشمشلردر.

•• آغاچلرنڭ قابری وقابقلرندن، مامق وجیتون هم یفاك روشنده کیندر وقماچ نرسه لری اشلرگه باشلامشلردر.

•• مصرده اولان اسلام جمعیت خیریه سینه اسمنی یاشرمش بر آدم بیش بیڭ صوم آقچه احسان ایتمشدر.

•• مصرده حسن بك زائد اسمنده بری «الجامعة المصرية» فائده سینه اونبر بیڭ صوم قیمتنده اولان یر هبه ایدوب رسمی صورتده بازدرمشدر.

•• دنیانڭ الڭ بای اولان کلیه سی آمریقاده «هارفرد» کلیه سی اولوب، بو کلیه نڭ ۳۸ ملیون آلتون قیمتنده بایلغی واردر.

آمریقاده غزته‌چیلك

۱۹۰۵ نچی یلده آمریقاده ۲۱ مڭ ۴۰۰ اسمده ژورنال وغزته‌لر چغوب‌بونلر جمله‌سی ۱۴۶ ملیون ۵۳۰ مڭ ۸۲۸ نسخه باصلمشلردر. بونلرنڭ ۲۴۵۵ اسمده‌گیسی کونده‌لك غزته‌لر بولوب هر کون ۱۹ ملیون ۵۰۰ مڭ نسخه تارالغانلر. یکشنبه کونلرده آتنالق غزته‌لر وژورناللرده چغو سببلی کونده‌لك غزته‌لر فقط ۱۱ ملیون نسخه باصلغانلر.

الڭ بیوك وآتاقلی غزته‌لر «نیویورق» شهرنده چغالر. بونده‌غی وچیقاغو شهرلرنڭ‌گی بعض غزته‌لرنڭ اداره‌لری پادشاه سرایلری درجه‌سنده شه‌بدر. «ژورل» غزته‌سینڭ اداره خانه‌سی ۱۵ قاتلی بر یورتدر، بونده بعض غزته ناشرلری بیك بایلر. غزته‌لر کوب فائده‌ده کیترگابلر. مثلا: ناشرلردن «پوموتسه‌ر» قولومبیه شهری دارالفنوننه، ژورنالیستلر شعبه‌سی آچار ایچون ٤ میلیون صوم اعانت قیلنمشدرکه، پك بای ایدیکنه آچیق دلیلدر.

۵۰۰ مڭ نسخه باصیلوب نسخه‌سی ۵۰ (صحیفه) بیتدن عبارت غزته‌لر بار.

بوندن ۵ یل الك یعنی ۱۹۰۰ نچی یلده آمریقاده غزته وژورناللرنڭ صانی بر آز آزراق، طوغروسی ۱۵ مڭ ۳۰۵ دانه‌بولوب بونلرغه ۳۸۰ میلیون صوم آقچه‌طوتولغان، یللق داخودلری (فائده‌سی توگل) ٤٤۵ میلیون صومغه وغزته‌چیلك خدمتنده بولوچیلر ۱۰۰ مڭ دانه‌گه یتمشدی.

طبیبلر طرفندن یدی توزلی وصیت:

۱) کونده اوچ وقتده اوچ مرتبه آشا!

۲) ایکی وقت آراسنده توزان قدر اولسون هیچ نرسه تناول ایتمه!

۳) آشامق مدتنی یارتی ساعتدن‌ده آز قیلمه!

٤) آشکنی غایت گوزل چاینه!

۵) طویغانچه آشامه! بلکه طویمازدن ایلك آش یانندن طوروب کیت!

٦) آشادیغڭ صوڭ ایکی ساعت اوتمای طوروب اوقومه، یازمه. آغیر خدمتلر ایتمه!

۷) ایرته‌گی آشڭ آغیر سڭدیکنی بیلور اولسه‌ڭ کیچکی آشڭ یڭگل شیلردن اولسون!

•• چینلولر اوشبو سببلرنڭ بری اولدیغنده خاتونلرینی طلاق ایدرگه دین وزاقونلری بوینچه اختیارلری واردر: قسرلق، ضررلی خسته‌لك، عفتسزلك، قاین آناسینه حرمتسزلك، کونچیلك، اوغرلاوچیلق.

مراسله و مخابره

استرلیتماق شهرندن:

حقیقی ایشانلق نه‌شیدن عبارتدر؟ ایشانلق زمان سعادتده وار ایدیمی؟ مرید ییغمق عادتی قانغی عصرده باشلانمشدر؟ اوشبو طوغروده «شورا»ده جواب یازلسه ایدی.

«توبان بکانش» آولنده امام اسحاق محمد شاه اوغلی.

«شورا»: — ایشانلق سوزی تصوف سوزینه مرادف اولان بر اصطلاح اولسه کرک. تصوفغه دائر اثرلرده اوقودیغمزغه کوره ایکنچی اوچونچی قرن هجریلرده اسلاملر آراسنده مال کوبایوب، دنیاغه اقبال آرتدیغنده بر طاقم آدملر الله‌تعالی‌گه عبادت ایله مشغول اولوب خلقدن عزلت ایتمشلر وخلق آراسنده «صوفیون» دیمکله شهرت بولمشلر. بو شهرتنک بعض سببلرینی ملا جامی نفحات‌الانس کتابنده بیان بیورر. اگرده تصوف، جناب‌الله اوزرینه اقبال ودنیادن اعراضدن عبارت اولسه بو حال هیچ شبهه‌سز زمان سعادتده وار ایدی. بو معنا ایله اصحاب کرام جمله‌سی صوفی ایدیلر. زیاده مفصل معلومات آلمق ایستر ایسه‌کز احیاء، قوة القلوب، عوارف المعارف کبی بیوك اثرلرگه مراجعت ایتمك لازم اولور. مؤرخ مشهور ابن خلدون «علم التصوف» بحثنده هم گوزل معلومات ویرمشدر.

مسامره:

عربلرنك مشهور عالملرندن ومستثنی ادیبلرندن اولان جاحظ حضرتلرینك سارانلر حقنده یازدیغی «بخلا» اسملی کتابندن:

معاذة عنبریه‌گه قربان عیدنده بر یاقین قارنداشی قربانلق صدقه ایدوب ویردی. معاذه‌نك کوڭلسز وقایغولی طوردیغندن سببنی صوردم. بڭا جواب اوله‌رق دیدی: بن بر طول خاتون ایدیکمی بیلورسون، خدمتکارلرم یوق وقربان ایتنی تیوشلی روشچه اورنلاشدررلق کشیلرم ده یوق، اوشبو قربان ایتنی ضایع ایتمه‌سه‌م یارار ایدی دیه قورقام. هر بر کیسا کلری اوز اورنینه قویلمقی مطلوب ایدیکی معلومڭزدر. زیرا الله تعالی هیچ نرسه‌نی عبث یاراتمامشدر، اوشبو قربان قوینك هر اعضاسی بر اش ایچون کرکلیدر. اگرده شونلرنی اورنینه قویماسه‌م البته بن ضایع ایدوچیلر ومال قدرینی بیلماوچیلردن حساب ایدلنورم. اگرده شویله اولور ایسه‌م والله نه کبی خوارلق اوله چقدر! هیچ نرسه‌نی «آز» دیه اعتبارسز قالدررغه یارامی، دنیانڭ کوب نرسه‌لری «آز»دن جیوله‌لر، «آز» ایله «کوب»نی صاقلاب بوله‌در، «آز»نڭ قدرینی بیلمگان کشی «کوب»نڭ ده قدرینی بیلماز.

موگزینك اورنی معلوم، آندن قورقوم یوق، قاداق ایدوب قویارم ده

جمادی الاخری ۱۵ سنه ۱۳۲۶ | سهشنبه | ایيول ۱ سنه ۱۹۰۸

شورا

آبونه بدلی : سنهلك : ۴، آلتی آیلق ۲ روبله ۲۰ کاپك.

« وقت » برلن برگه آلوچیلارغه :

سنهلك ۷ ، آلتی آیلق ۳ روبله ۸۰ کاپكدر .

آدرس :

Редакція «ШУРО» Оренбургъ — Rédaction du «Chouro» Orenbourg.

اورنبورغده اون بيش کونده بر چققان علمی وادبی مجموعهدر. نومر ۱۳

مشهور آدملر والوغ حادثهلر

٧) عبد اللطيف خان

۹۲۴ — ۱۵۱۸

ابراهیم خان اوغلی ومحمد امین خاننك كچوك برادری اولان اوشبو ذات ، محمد امین خاننك ایکی مرتبه خانلغی آراسنده بیش ییل قدر بر مدت قزان حکومتنده خان اولوب طوردی .

عبداللطیف قریمده آناسی نور سلطان بیکه یاننده طوروب، ویلیکی کناز حضورنده خدمت ایدر ایچون دیه مسقواغه کلمشیدی . ایشته اوشبو وقت بونی قزانلیلر چاقردیلر .

شونك ایچون مسقوا کنازی عسکر ومأمورلر ایله برلکده مسقوادن قزان شهرینه یباروب تختکه اوطورتدردی واوزینه اطاعتلی اولور ایچون دیه عبداللطیف هم الوغ میرزالر وقزاننك معتبر ذاتلرندن آند ایتدردی (۱) .

شیبانی خانلردن آغالاق خان اسمنده بر ذات عبد اللطیف خان اوستنه کلور ایچون حاضرلنهدر ، دیه بر خبر چیقدیغنی بهانه ایدوب ، مسقوا کنازی ایوان ، قزان اوزرینه مسقوادن عسکر یباردی . همده بوندن صوڭ خان حضورنده مسقوا مأمورلری طورمق عادتی باشلاندی . خانلرنی اوزلرینڭ دشمانلرندن صاقلامق بهانهسی ایله هر وقت قزانك مسقوا کنازی طرفندن روس مأمورلری طوررلر ایدی. مذکور مأمورلر خاننی

(۱) صالاویوف .

یگل نرسه‌لرنی شونده الەرم ، خصوصا تچقانلر آشامقندن قورقنچلی بولغان نعمتلرنی آسارم . قرمسقه وماچی کبی نرسه‌لرنك ضررندن قورقو بولغان شیلرنی آسوب قویسه‌م هم ضرر بولماز . قرمسقه‌نك گوده‌سینه قاراب یگل‌گه سانارغه یارامی ، آندی کوب مخلوقلر الجزء الذی لایتجزی قدرگنه کیمو تسه‌لرده مجموعندن الجزء الذی یتجزالر جیولور . هر نه ایسه نرسه‌لرنك توگال طوروی مطلوبدر . آرتماسه آرتماز ، اما کیموماسون! سگرلرندن جیه کرشسی یاصارم ، چونکه یون تتار ایچون جیه منك کرشی طوزغان ایدی . سویا کلرینی جیوب قازانده پك نق قایناترم ، مایندن شم قویارم ، آشار ایچون جیارم ، چوربا ایدوب ایچارم ، مای اثری تمام بتکان صوك کیبدروب اودون ایدرم . سویاك قدر یخشی اودون بوقدر . اوتی آپداق بولوب یانادرکه قاراب طوروی غایت کیفمی کتوره‌در . تیرسندن صو صاوتی یاسارم ، یونی ایسه صاف آلتوندر ، بونك ایچون اورن پك کوب ، برسندن برسی کرکلی ، شویله‌که بر بورتوك قیلینه قدر اوز اورنینه قویارم . ایچنه‌گی تیزاکلری ، کیبدرگان صوك آش پشرر ایچون یارار . های ! تیزاك مثالنه یخشی اودون بولماز . ایندی قانی قالدی ! بونی نیچك ایدرگه کرك ؟ الله تعالی حضرتی قاننی حرام اینسه‌ده یالگز بوغاز قانینی‌غنه حرام ایتمشدر . بوده آشارغه ایچارگه گنه حرامدر . اما باشقه‌چه فائده‌لنمك حقنده منع کورلمی ، شونك ایچون ، آشاو ایچودن باشقه روشده بوندن فائده‌لنورگه ممکنلك اولسه کرك .

آلتی آی اوتدیکی صوك تکرار معاذه‌نی کوردم ، بو وقت پك آچیق ایدی . قربانلق قانینی برگه آغزدکه‌می ؟ دیه صورادم . « یوق ، یاکی قزاننی قان ایچینه صالوب قایناتلسه قزاننی پك نغوتا ، یخشیلاندرادر ، بن شول وقتده‌غنه یاکی قزان آلمشیدم . شول قان ایچینه صالوب یاکی قزاننی قایناتدم ، قان ایچنده بولغان مایلر قزانغه سگدی ، اگرده بولای ایتمگان بولسه‌م صوگندن آش پشرگان وقتمده قزان ایچینه نه قدر مای سگوب تلف اولمش اولور ایدی ، ایشته شول قان شویله بر تلفاتدن صاقلارغه سبب اولدی » دیه جواب ویردی .

قربانلقنك قاق ایتی کوبدنمی بیتدی ؟ دیدم . جوابنده : « ایت دیسونمی ؟ قاق ، ایت‌که تیه‌رگه نوبت هنوز یراق اوپکه ، باور ، طلاق کبی نرسه‌لری اوچ دورت آیغه یتدی ، شمدی ایکی آی اولور سویا گنی قایناتوب چوربا ایدوب آشیمز ، نه قدر قایناتدق ایسه‌ده سویا کلردن همیشه مای اثری چیقادر . صاف صوغنه بولوب قالغانغه قدر بو سویا کلرنی قایناتمق لازم ، یوقسه اسراف اولور ، قاق ایتنی آشامق وقتی اوتمی ، بوزولمق احتمالی یوق ، قارا کون ایچون حاضر طورسون ، اوزینك مناسب وقتی یتدیکندن صوکده یتشورگه بولور » دیدی .

(اوشبو روشده آشالمش اولسه مذکور قربانلق ایتی یدی ییلغه یتمش اوله‌چغی خاطرگه کلور) .

ناشرلری : محمد شاکر ومحمد ذاکر رامییفلر .
محرری : رضاء الدین بن فخرالدین .

اورنبورغ ، « کریموف ، حسینوف وشرکتی » نك پاراوای مطبعه‌سی .
Типо-лит. Т-ва Каримовъ, Хусаиновъ и Ко. Оренбургъ.